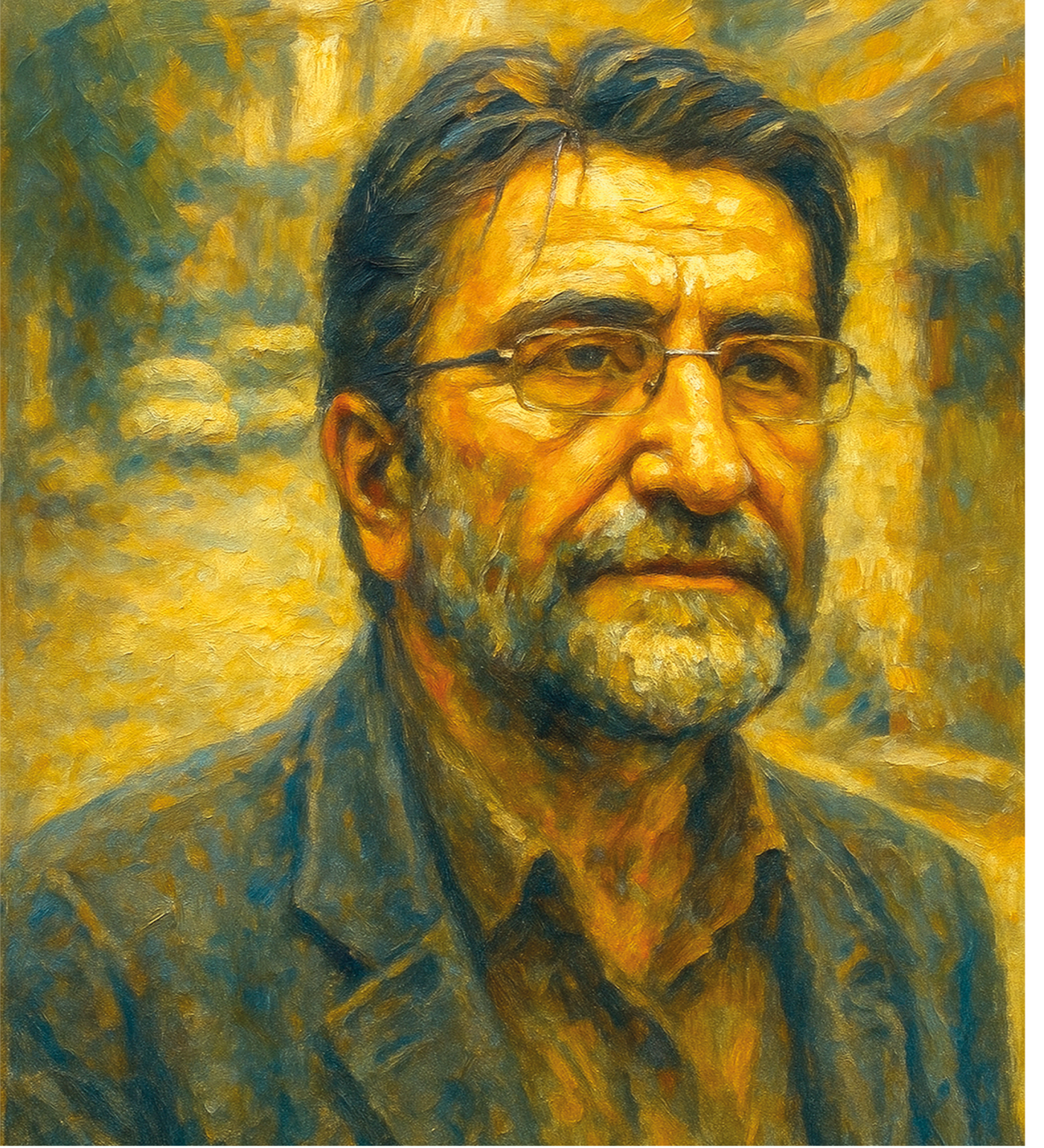

GELİŞİM ERZURUM

Yıl 7 | Sayı 38 | Temmuz 2025 | 150 TL | ISSN 2757-5020

ISSN 2757-5020

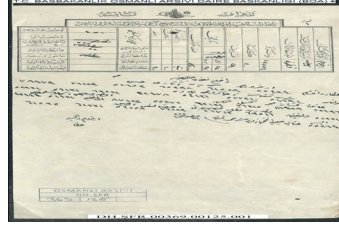
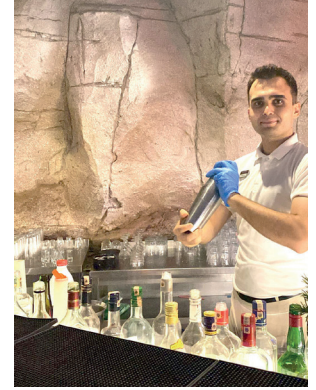
www.gelisimerzurum.org

Gara buğdayların son başağı sendin Nihat...
hani bir numune saklanır ya...
seni başka türlü saklamayı tercih etti bu topraklar...

M.Duman

içindekiler

02 MUSTAFA KEMAL'E
ERZURUM'DA CİHAT KILICI
KUŞANDIRILMASI
Naci ELMALI

09 ABD BAŞKANI TRUMP'IN
KÖRFEZ TURU (13-16 MAYIS 2025)
Prof. Dr. Mehmet Sait DİLEK

13 Söyleşi:
KEŞİŞEN YOLLAR: İLAHİYAT VE BARMENLİK
ARASINDA BİR YAŞAM HİKÂYESİ
Büşra ARSLAN

18 ABD'NİN LOZAN KARŞITLIĞI VE
TÜRK MILLİYETÇİLERİ
S.Yılmaz KUŞKAY

22 SON DÖNEM
ERZURUM VALİLERİNİN
SOĞUK İKLİMİLE İMTİHANI
Dr. Nurullah NEHİR

27 TARİHİN RÜYASI MI, STRATEJİK
BİR UYKU HÂLİ Mİ?
BÜLBÜL DAĞI'NDA MERYEM
ANA'NIN GÖLGESİ
Murat TAŞIR

31 NİHAT GENÇ'İN EDEBİYAT
DÜNYASINDA MEKÂNLAR I:
CİNİVİZ'İN DAĞLARI
Lütfü ŞAHSUVAROĞLU

34 ŞÜKÜFEZAR: OSMANLI'DA
KADINLARIN ENTELEKTÜEL
MÜCADELESİNİN İLK SESİ
Nisan KARACA

GELİŞİM ERZURUM

Palandöken Gelişim
Derneği'nin yayın organıdır.

ISSN: 2757-5020

YIL 7 | SAYI 38
Temmuz 2025 | 150 TL

İmtiyaz Sahibi

Lokman LOKMACI

Yazı İşleri Sorumlusu
Numan ÜN

Sayfa Tasarımı
Öğr. Gör. Yakup ÇİFTÇİ

İletişim

Solakzade Mahallesi
2. Marketler 13. Çarşı Sokak
Palandöken/Erzurum
0 (530) 544 76 72

gelisimerzurumdergisi

Baskı

Ayhan Ofset
Aliravi Cad. Kadioğlu Sk.
No.18/E
Yakutiye/Erzurum
0 442 233 95 60

© Her hakkı saklıdır.

Bu dergide yer alan yazı, makale, şiir ve fotoğraflar elektronik ortamlar da dahil olmak üzere yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yayımlanan eserlerin tüm mesuliyeti yazarlarına aittir.

MUSTAFA KEMAL'E ERZURUM'DA

Cihat Kılıcı Kuşandırılması

☞ Naci ELMALI

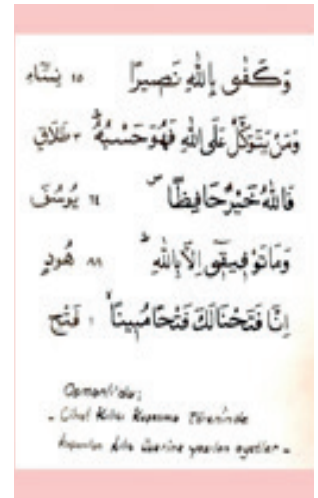

Alt tarafında 'Bir gâzâ ettin ki hoşnut eyledin Peygamberi' yazısının yer aldığı Mustafa Kemal Paşa için Milli Mücadele yıllarında hazırlanmış bir kartpostal örneği.

Öncelikle Cihat Kılıcı ve kuşanma töreniyle ilgili vereceğimiz şu bilgilerin faydalı olacağı düşüncesindeyim:

Bir kere kılıcın, sembolik de olsa gücü, iktidarı, devleti, adaleti, cengâverliği ifade ettiğini; onu elinde bulunduran kişinin de din adına devlet nezdinde iktidar sahibi olduğunu bilelim.

Bunun yanı sıra kılıç üzerine “Allah dost olarak yeter. Allah yardımcı olarak da yeter!” (Nisâ, 4/45); “Kim Allah’a güvenirse O, ona yeter!” (Talâk, 65/3); “Allah en iyi koruyandır!” (Yusuf 12/64); “Başarmam ancak Allah’ın yardımı ile!” (Hûd, 11/88); “Biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik!” (Fetih, 48/1) kabilinden değişik âyetler yazılması da Osmanlı’da bir gelenektir. Nitekim Topkapı ve Harbiye Askerî müzelerinde bu tür kılıçları görmek mümkündür.

Hat ve çizimi Ahmet Kurt’a ait Cihat Kılıcı Kuşanma Töreni’nde kullanılan kılıç üzerine yazılan âyetlerle ilgili meşkler

Öte yandan Osmanlı padişahlarının Saltanat makamına oturduklarında kendilerini her türlü kötülükten, kaza ve belâdan koruyup düşmanı alt etmelerine yarayıp başarılı olmalarını sağla- yacağına inanılan, Hz. Ali Efendi'mize (ra) atfe- dilen bir dua eşliğinde kılıç kuşandıkları bilin- mektedir.

Dua kitaplarında '**Du'âü's-seyfi ve'l- Hırzî'l emânî**' adıyla yer alan, Allah'tan yardım umu- lan âyetlerin yer aldığı, '**Kılıç Duası**' olarak da bilinen bu dua, ya kılıç üzerine yazılır şeyhülis- lam, şehrin ileri gelen bir din adamı ya da Erzu- rum'daki törende olduğu gibi şehrin müftüsü tarafından bir karşılama şeklinde ayaküstü oku- nur. İşte Devleti idare edecek kişilerden birine bu duanın okunarak yapılmış olduğu törenlere '**Kılıç Kuşanma Merasimi / Töreni**' denilmiştir. Hatta bu duanın bazen muska gibi yazıldığı, he- mayil gibi boyunda taşındığı da olmuştur.¹

İbrahim Özdemir Hoca Sayesinde Tarihe Düşülen Kayıt

80'li yılların başında Erzurumlu Ketenciza- de Mehmet Rüştü Efendi üzerine bir araştırma yaparken tanıştığım, elinde 'Ketencizade Mev- lidi'nin tek yazma nüshası bulunan, ismi Aşağı Mumcu Camii ile özdeşleşmiş, kimilerinin 'Kas- ketli Hoca', kimilerinin açıktan 'Halk Partili' diye niteledikleri, sözlerine itibar edilen, Tortumlu olduğunu bildiğimiz İbrahim Özdemir adında bir hocamız vardı.

İbrahim Özdemir; aynı zamanda Erzurum'da yaklaşık 50 yıl Müftülük yapmış, Devlet erkânı nezdinde yüksek bir itibara sahip, Devletle barışık bir müderris ve aydın bir din âlimi olan

Solakzâde Sadık Efendi'nin de talebelerinden birisidir. Anlatacağımız olayı İbrahim Özdemir, Hocası Müftü Muhammed Sadık Solakbay'dan bizzat duymuş olduğu için anlatılanların doğru- luğundan şüphe etmemekteyiz.

1926 yılında Belediye'nin yaptırmış olduğu (Saray, daha sonraları oraya yapılan ve **Yanan** diye anılan, en son da **Da- das**) **Cumhuriyet Sineması** önünde, üzerinde dini kıyafeti mevcut olan Müftü Solakzade Sadık Efendi'nin (1) Devlet erkânıyla birlikte Kıyafet Devrimi sonrasında çekildiği anla- şılan bu fotoğrafta yer alan kişiler: Sultani Mektebi Müdürü Cemal (Gültekin) Bey (2), Vali Zühtü (Durukan) Bey (3), Müd- de-i Umum Ethem Bey (4), Belediye Reisi Zakir (Gürbüz) Bey (5), Öğretmen İbrahim (Ünal) Bey (6) ve eşraftan Korukçu Rıza Bey (7), Korukçu Münip Bey (8), Malýemez Tahsin (Al- yanak) Bey(9)

İbrahim Özdemir Hoca, yıllar öncesi hocası Sadık Efendi'den Mustafa Kemal Paşa'ya 1919 yılında, Erzurum'da kaldığı 57 günlük süreçte -muhtemelen Askerlikten istifa ettiği günler- de- Erzurum halkının, daha geniş bir ifadeyle millet olarak onun yanında yer aldıklarını gös- termek maksadıyla İbrahimpâşa Camii önünde bir merasim/tören düzenlendiğini, Cihat Kılıcı kuşandırıldığını duymuş; bizlere de kendisi ak- tarmıştı. Samimiyetlerinden şüphe etmediğimiz

¹ Geniş bilgi için bkz. Gülçin Tanrıbuyurdu, "Klasik Türk Şiirinde 'Kılıç Duası'", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Sayı 9, 2012, s. 139-150.

şehrimizin kıymetli hekimlerinden KBB'ci Atila Ertaş başta olmak üzere daha birçok hemşerimizin de bizim gibi bizzat İbrahim Hoca'dan işittiği bu hadisenin biraz izaha ihtiyacı var. Nitekim Erzurum'da **'Sözün yalanı olmaz, yanlış olur!'** diye güzel bir söz vardır. Yani söylenen sözün biraz izaha, açıklamaya, düzeltmeye, desteklenmeye ihtiyacı olduğu söylenmek istemektedir. Bu şekilde birtakım tereddütleri de inşallah ortadan kaldırmış oluruz.

Öncelikle bu tören, Ulucami ya da Lalapaşa Camii gibi Erzurum'daki Selâtin camileri önünde değil de niye İbrahimpaşa Camii önünde yapılmış o konuyu ele alalım:

O tarihte **'Erzurum Fetvahanesi'** yani **'İl Müftülüğü'** İbrahimpaşa Camii bahçesinde (günümüzdeki tuvaletlerin yerinde) bulunmaktaydı. Erzurum'da birçok kişi bu caminin üç kuşak Erzurum'da müftülük yapmış ilim ehli bir aile olan müderris Solakzâdelerin görev yaptıkları İbrahimpaşa Medreselerinin yanında bulunduğunu ve onlarla özdeşleştiğini duymuştur. Hatta Osmanlı döneminde bir zaman bu camiye dört imam tahsis edildiği dahi söylenir. Cumhuriyet döneminde ise özellikle 60'lı yıllara kadar gerek sesleri, sadâları ile nam salmış Kaleli hafızların -Hafız Ali Rıza ve Hafız Faruk (Kaleli) efendilerin- bu camide görev yapmaları, gerek Fetvahanenin yanı başında bir cami olması ve gerekse Solâkzâdelerin kuşaklar boyu vakit namazlarını hep orada kılmaları, Tefsir derslerini orada vermeleri bu camiye o aile dolayısıyla özel bir statü

kazandırmıştır. İşte bunlar bir plan doğrultusunda hazırlanmamış olan o günkü törenin orada yapılmış olabileceği konusunda herhangi bir tereddüde mahal bırakmamaktadır.

Bu caminin **'1906/1907 Erzurum İsyanı'** diye tarihe geçen **'Hayvanât-ı Ehliye ve Şahsî Vergi Ayaklanması'**nda² Vali Mehmet Ata Bey'in isyancılar tarafından fizikî şiddete ma'rûz bırakıldığı, bu camide alıkonduguyula ilgili bir de kötü bir hatırası vardır.

Gelelim Mustafa Kemal Paşa'ya Cihat Kılıcı Kuşandırılması İşlemi'ne;

Tören diye adlandırılan bu işlemin Mustafa Kemal Paşa'nın Padişahın Yâveri / Ordu Müfettişi sıfatıyla Erzurum'a geldikten bir süre sonra tüm resmî ve askerî görevlerini terk edip sivil bir vatandaş olduğu; önce Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Erzurum Şubesi'nin, daha sonra Millî Mücadele'nin başına geçtiği günlerde gerçekleştirilmiş bir Dua Merasimi / Töreni olduğu sanılmaktadır.

² O tarihte Erzurum Müftüsü olan Lütfullah Efendi'nin halkın şikâyetlerine tercüman olarak Sadaret ve Saray ile yazışmalar yaptığı, bundan Valiliğin haberdar ve rahatsız olduğu da bir gerçektir.

Pırlanta Müftümüz Solakzâde Sadık Efendi, devrin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'la (solda) / (sağda da) Devlet ve Askeri erkânla (1951)

Müftü Solakzâde Sadık Efendi'nin öncülüğünde yapılmış olan bu dua işlemi, Mustafa Kemal Paşa'nın beline gerçek bir kılıç (Cihat Kılıcı) kuşandırılması şeklinde değil, Kılıç Duasının okunması şeklinde cami çıkışında ayak üstü gerçekleştirilmiş olabilir. Bu şekilde Millî Mücadele'yi Erzurum'da başlatmış olan Mustafa Kemal'e halkın onun yanında yer aldığı, bu milletin başına geçmesinin uygun bulunduğu, ona manevi güç kuvvet yüklendiği mesajı verilmek istenmiştir. Kısacası Erzurumlular olarak, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da başlatmış olduğu mücadeleye büyük destek verildiği gösterilmiştir.

Bizim bu konuyla ilgili duyduklarımızın dışında; İbrahim Hoca'nın öz evladı gibi yetiştirmiş olduğu yeğeni, Şeyhler Camii imamı Abdurrahman Özdemir, Mustafa Kemal Paşa'ya Cihat Kılıcı kuşandırılması esnasında Müftü Sadık Efendi'nin yine İslamî bir başka gelenek olan *'Salât ü selâm eşliğinde'* Paşa'nın *'sırtını sıvazlamış'* olduğunu da amcasından bizzat duyduğunu söylemektedir.

Yapılan bu dua merasimi, Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum Kongresine başkan seçildikten sonra uğradığı bir cami çıkışında yapılmış ve yalnızca *'Kılıç Duası'*nın okunduğu bir dua da olabilir!

M. Sadık Solakbay

İbrahim Özdemir

Tarihçilerin Düşüncesi

Böyle bir olayın resmi kayıtlara geçip geçmediğini araştırdığımızda Millî Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi Erzurum tarihini iyi bilen hemşerilerimizden Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Dekanı Prof. Dr. İbrahim Ethem Atnur bu olayla ilgili herhangi bir resmî kayda, yazı ve hatıra bir yerde rastlamadığını; Atatürk Üniversitesi öğretim üyelerinden Tarihçi Prof. Dr. Yavuz Arslan da böyle bir bilgiyle karşılaşmadığını belirtmiş, yalnız *'Neden olma-*

sın ki?’ diyerek bunun mümkün olabileceğini de söylemiştir. Erzurum Tarihine vâkıf bir başka uzman tarihçemiz Erzurum Teknik Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Murat Küçükuşurlu ise *‘Bu duanın mecazen manevi destek verildiğini gösteren bir dua olabileceğini’* ifade etmektedir.

Solakzâde’nin Diğer Talebelerinden Duyan Var mı?

Erzurumiyatçı/Araştırmacı Cemaleddin Server Revnakoğlu’nun **Erzurum’un Pırlanta Müftüsü** diye hitap ettiği Solakzâde Sadık Efendi üzerine bir Yüksek Lisans Tezi ve bunun yanı sıra Atatürk Üniversitesi ‘Erzurum’un Yüzleri’ serisinde bir de kitap hazırlamış olan Yakutiye Müftülüğü vaizelerinden Nermin Köksal’a da Solakzâde’yi araştırırken Müftü Efendi’nin görüşme yaptığı talebelerinden bu olayla ilgili bir şeyler duyup duymadığını sorduğumda; *‘Naci Hocam bunu ilk defa sizden duyuyorum. İbrahim Hoca ile görüşmemizde o, biz sormadığımız ya da bu mevzu gündeme gelmediği için böyle bir olaydan söz etmemiştii!’* dedi. Solakzâde’nin son dönem talebelerinden biri olan Prof. Dr. Selahattin Kıyıcı’nın yanında da böyle bir konunun gündeme gelmediğini, dolayısıyla onlar söylemedikleri için duymamış olabileceğini de belirtti.

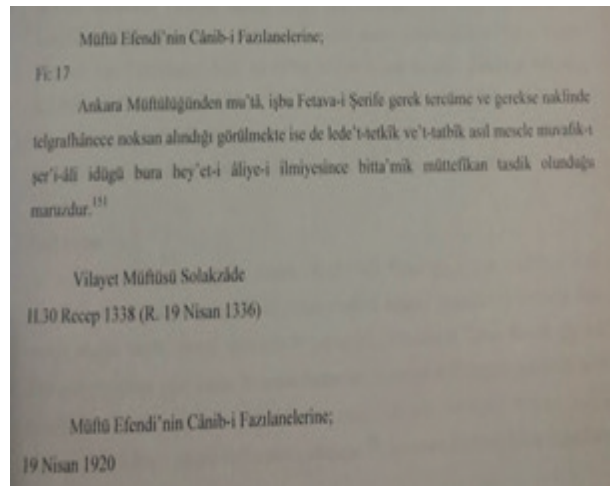
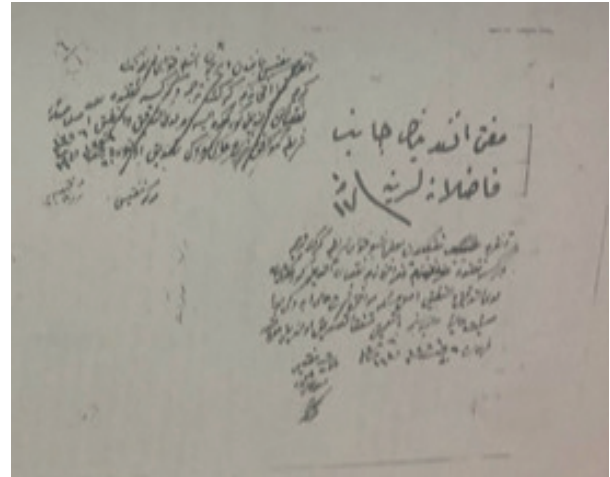
Erzurum Müftüsü’nün de İmzaladığı

Ankara Fetvâsı

İstanbul’da Şeyhülislamlık tarafından Anadolu’daki örgütlenmenin yanlış olduğuna dâir bir fetvâ yayınlandığı,³ buna karşı Ankara’da bir araya gelen hocaların da Milli Mücadele’nin ya-

nında yer aldıklarını izah eden, Erzurum Müftüsü Solakzâde Sadık Efendi’nin de imzasının bulunduğu bir fetvâ yayınladıkları bilinmektedir.

Nermin Köksal, Yüksek Lisans Tezi ile yayınlanan kitabında Solakzâde’nin Ankara Fetvâsı’nı imzaladığını gösteren (Hicrî Recep 1338/ Rumî 19 Nisan 1336) 19 Nisan 1920 tarihli şu belgenin hem orijinaline hem de günümüz Türkçesine yer vermiştir:

Nermin Köksal’dan temin ettiğimiz Solakzâde’nin imzasının bulunduğu fetvâ

³ Son Osmanlı Şeyhülislamı olan Dürriyâde Abdullah Efendi’nin, Kuvâ-yı Milliye hareketine katılanların, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının eşiğe olduğu, öldürülmelerinin meşru ve farz olduğu, idam edileceği yönünde hazırladığı fetvâ 11 Nisan 1920 tarihli *‘Takvim-i Vekayi’de* yayınlanmıştır.

ABD BAŞKANI TRUMP'IN KÖRFEZ TURU (13-16 MAYIS 2025)

Prof. Dr. Mehmet Sait DİLEK *

45. ve 47. Dönem ABD Başkanı seçilen Donald Trump¹, 20 Ocak 2025'te yemin törenindeki konuşmasında “Amerika’yı Yeniden Büyük Yap” ve “Amerika’nın Altın Çağı Şimdi Başlıyor” gibi sloganlarla ülkesinin ulusal çıkarlarını maksimize etmeyi planladığını dünya kamuoyuna duyurmuştur.² ABD’nin sabık başkanlarından Bill Clinton³ ve Barack Obama⁴, ilk resmî yurt dışı ziyaretlerini müttefiklik ilişkilerinin güçlü olduğu Kanada’ya; Joe Biden⁵ ise Birleşik Krallık’a gerçekleştirmişlerdir. İktisadi çıkarlar ile güvenlikçi yaklaşımları dış politika anlayışının merkezine yerleştiren Trump yönetimi, birinci döneminde Suudi Arabistan, İsrail ve Vatikan üçlüsünü⁶ resmî kapsamda ilk kez ziyaret

etmiştir. İkinci dönemde ise Trump, ekonomi merkezli bir yaklaşımla Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri’ni içine alan Körfez turu planlamıştır. Bu çalışmada Körfez turunun nedenlerinin ve çıktılarının neler olduğu sorularına bilimsel ilkeler ışığında ana hatlarıyla cevap verilmiştir.

KÖRFEZ TURUNUN NEDENLERİ (13-16 MAYIS 2025)

ABD Hazine Bakanlığı 2025 yılı verilerine göre ülkenin toplam borç yükü 36 trilyon \$ üzerinde olup artış eğilimli bir şekilde seyretmeye devam etmektedir. Makro ve mikro ekonomik göstergelerin istenilen seviyede olmayışından da etkilenen Trump yönetimi, halkın/devletin

* Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

¹ <https://www.whitehouse.gov/administration/donald-j-trump/>

² <https://www.whitehouse.gov/remarks/2025/01/the-inaugural-address/>

³ <https://www.cbc.ca/player/play/video/1.5462489>

⁴ <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/obama-barack>

⁵ <https://www.theguardian.com/us-news/2021/apr/23/biden-visit-uk-cornwall-brussels-visit-president>

⁶ <https://www.theguardian.com/us-news/2017/may/04/trump-foreign-trip-israel-vatican-saudi-arabia-nato>

gelir seviyesini artırmayı iç ve dış politikalarının temeline yerleştirmiştir.⁷ ABD Başkanı Trump, Kongre'deki 4 Mart 2025 tarihli konuşmasında “En önemli önceliklerim arasında ekonomimizi kurtarmak ve çalışan ailelere acil bir rahatlama sağlamak yer alıyor. Bildiğiniz üzere, Biden yönetiminden ekonomik bir felaket ve enflasyon kâbusu devraldık” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir.⁸

GALLUP isimli şirketin hazırladığı bir ankette “Sizce ABD ekonomisinin mevcut durumundan kim daha fazla sorumlu?” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. 3-11 Mart 2025 tarihleri arasında ankete katılanların %43’ü; 2-15 Nisan 2025 tarihleri arasında ise %46’sı ekonomik göstergelerden ABD Başkanı Trump’ı sorumlu tuttuklarını bildirmişlerdir.⁹ Bu nedenle ekonomik çıkarları önceleyen Trump’ın ilk resmî ziyaretine Körfez Turuyla başlamasında; **1-Makro ve mikro ekonomik göstergelerin istenilen düzeyde olması, 2-Bahsi geçen coğrafyadaki petrol zengini ülkelerin mali kaynaklarından azami düzeyde faydalanma isteği, 3-İktisadi ve teknolojik rekabet bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti’ne; askeri ve siyasi açıdan ise Rusya Federasyonu’na ve İran’a karşı müttefiklik bağlarını güçlendirme stratejisi, 4-Amerikan silahlarına pazar arayışı, 5-Petrol fiyatlarını istikrarlı tutma hedefi, 6-İç ve dış siyasal dinamikler bağlamında başarı öyküsü oluşturup dünya kamuoyunda güçlü lider**

imajı sunabilme düşüncesi etkili olmuştur.

SUUDİ ARABİSTAN ZİYARETİNDE ÖNE ÇIKAN HUSUSLAR

ABD Başkanı Trump, 2017 yılındaki Suudi Arabistan ziyareti esnasında tarafların on yıllık süre içerisinde yaklaşık 400 milyar \$’lık yatırım yapmalarına dair mutabakat sağladıklarını bildirmişti.¹⁰ S. Arabistan’ın 2030 Yılı Vizyonunun da¹¹ etkisiyle bilişim, petrol ve doğalgaz, hava taşımacılığı, sağlık, altyapı ve teknoloji, uçak satın alımı, dijitalleşme, gayrimenkul, madencilik, katma değeri yüksek teknolojik ürünlerin üretimi ve savunma sanayisi gibi geniş bir yelpazede taraflar iş birliğine karar vermişlerdi.¹² Bu mutabakatın pratiğe dökülmesinde yaşanan aksaklıklar Trump’ın zorlayıcı diplomasiyi¹³ andıran ve muhatap olduğu devletin içişlerine müdahale anlamı taşıyan etik dışı cümleler sarf etmesine neden olmuştur. Şöyle ki, 2 Ekim 2018 tarihli Mississippi mitinginde partililere seslenen

⁷ <https://fiscaldata.treasury.gov/datasets/debt-to-the-penny/debt-to-the-penny>

⁸ <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/white-house-press-release-excerpts-from-president-trumps-joint-address-congress>

⁹ <https://news.gallup.com/poll/660194/say-trump-rather-biden-economy.aspx>

¹⁰ <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-trumps-speech-arab-islamic-american-summit/>

¹¹ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suudi-arabistanin-2030-vizyonu-ve-kutsali-piyasaya-acmanin-riskleri/572954>

¹² <https://www.bloomberght.com/abd-ile-suudi-arabistan-arasinda-280-milyar-dolarlik-anlasma-2014515?page=2>

¹³ <https://www.fokusplus.com/dosya/abd-guc-diplomasinin-anatomisi>

¹⁴ <https://edition.cnn.com/2018/10/03/politics/trump-saudi-king-intl>

¹⁵ <https://www.nytimes.com/2025/05/12/world/middleeast/trump-saudi-arabia-investment.html>

Trump, "Suudi Arabistan'ı koruyoruz. Zengin olduklarımı söyleyebilir misiniz? Kralı seviyorum. Kral Salman'a ama dedim ki biz sizi koruyoruz. Biz olmadan iki hafta orada kalamayabilirsiniz. Ordunuzun parasını ödemek zorundasınız" şeklinde konuşmuştur.¹⁴ Yakın zaman dilimi içerisinde Amerikan basınında çıkan bazı haberlerde de Trump'ın birinci dönemindeki S. Arabistan ziyareti kapsamında ilan ettiği rakamları/he-defleri tutturamadığı iddia edilmektedir.¹⁵

Trump 2.0 adı verilen yeni dönemde Başkan ve geniş tabanlı ekibi (diplomatlar, askerler, iş insanları vb.), ilk resmi ziyaret kapsamında ilişkileri güçlendirip çeşitlendirebilmek bağlamında Körfez ülkelerini (Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri) ziyaret etme kararı almışlardır. Trump, birinci döneminden farklı bir şekilde Netanyahu Hükûmetini ilk resmî ziyaretten mahrum bırakarak hem İsrail merkezli güvenlik mimarisi yerine ekonomi merkezli bir dış politika yaklaşımını birincil konuma getirmiş hem de arka kapılarda kendisinden gizli iş çeviren Netanyahu ve ekibini geçici de olsa dik-kate almayıp cezalandırmak istemiştir. Şöyle ki, bahsi geçen üç devletle ABD arasında gerçekleşen görüşmeler neticesinde on yıllık bir zaman dilimini esas alan ve 3 trilyon \$'ı aşan başta silah satışı olmak üzere birçok alanda çeşitli yatırımlar kayıt altına alınmıştır.¹⁷

ABD Başkanı Trump ve Suudi Arabistan Veliaht Prensi Muhammed bin Selman yaptıkları

görüşmeler neticesinde çeşitli alanlarda bir dizi anlaşmayı içeren Stratejik Ekonomik Ortaklık Belgesi imzalamışlardır. Taraflar, Suudi Arabistan ordusunun aşağıda listelenen beş ayrı kategori üzerinden geliştirilmesi bağlamında yaklaşık 142 milyar \$ değerinde savunma anlaşmasına imza atmışlardır. "(1) hava kuvvetlerinin geliştirilmesi ve uzay yetenekleri, (2) hava ve füze savunması, (3) deniz ve kıyı güvenliği, (4) sınır güvenliği ve kara kuvvetlerinin modernizasyonu (5) bilgi ve iletişim sistemlerinin iyileştirilmesi".

Enerji, madencilik, mineral kaynaklar, uzay çalışmaları, yapay zekâ, sağlık, hava taşımacılığı, alt yapı projeleri ve uçak alımı gibi alanlarda toplam yatırım paketi 600 milyar \$ üzerine çıkmıştır. ABD Başkanı Trump, bu ziyaret neticesinde Suudi Arabistan ile en geniş çaplı ticari anlaşma seti imzaladıklarını ve ilişkilerde yeni bir altın çağını başlattıklarını duyurmuştur.¹⁸

Bu ziyarete damga vuran hususlardan birisi de Trump, Selman ve Suriye Devlet Başkanı Şara üçlüsünün Riyad'da yüz yüze görüşebilmiş olmasıdır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın da, çevrimiçi katıldığı zirve neticesinde Trump, Suriye'ye yönelik Amerikan yaptırımlarını kaldırma kararı aldığını duyurmuştur.¹⁹ Diğer taraftan başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleri, ABD ile yakın ilişkiler kurdukları halde Netanyahu Hükûmetinin, Gazze'de uyguladığı soykırımın engellenebilmesi hususunda Washington'dan istedikleri desteği alamamışlardır.²⁰

¹⁶ <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/yunus-paksoy/bir-milyarderin-sevap-ve-gunahlari-42791374>

¹⁷ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-korfez-ulkelerinden-3-trilyon-dolari-asan-yatirim-ve-silah-anlasmalariyla-donuyor/3570396>

¹⁸ <https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/05/fact-sheet-president-donald-j-trump-secures-historic-600-billion-investment-commitment-in-saudi-arabia/>

¹⁹ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/riyadda-4lu-suriye-zirvesi-42801695>

²⁰ <https://www.aa.com.tr/en/americas/saudi-arabia-emphasizes-to-trump-necessity-of-gaza-ceasefire/3567708>

KATAR ZİYARETİNDE ÖNE ÇIKAN HUSUSLAR

Körfez turu kapsamında ikinci ziyaretini Katar'a gerçekleştiren ABD Başkanı Trump, Şeyh Temim bin Hamad Al Sani ile Doha'da kapsamlı görüşmelerde bulunmuştur. Beyaz Saray'dan yapılan açıklamaya göre; ABD Başkanı Trump, Katar'da en az 1,2 trilyon \$ değerinde ekonomik işbirliği çerçevesinde anlaşma imzalamıştır. Şöyle ki, Boeing ve GE Aerospace ile Katar Hava yolları arasında imzalanan anlaşma neticesinde Katar şirketi, GE havacılık motorlarıyla çalışan 210 adede kadar Amerikan yapımı Boeing 787 Dreamliner ve 777X uçağı satın almak için 96 milyar \$ tutarında sipariş vermiştir. Bu anlaşma, Boeing'in şimdiye kadar ki en büyük Boeing 787 siparişi olmasının yanı sıra ABD açısından ise ülke teknolojisinin bu alandaki liderliğini perçinleştirecek ve istihdam imkânı kazandıracak prestij anlaşması anlamı taşımaktadır. Başta enerji olmak üzere askeri teçhizat alımı, otelcilik ve turizm, finansal hizmetler, teknoloji ve sağlık alanlarında da iki taraf arasında ilişkilerin daha da güçlenebilmesi bağlamında mutabakat sağlanmıştır.²¹ Al Udeid Hava Üssü'nde

Amerikalı askerlere seslenen Trump, Katar'ın külfet paylaşımı bağlamında bahsi geçen üsün eksiklikleri tamamlayabilmek için 10 milyar \$'lık yatırım yapacağını da duyurmuştur.²²

Bu ziyaret öncesinde Katar, ABD Başkanı Trump'a bir jest yaparak 350 milyon € üzerinde değeri olan Boeing 747 hediye etmiştir. Amerikan kamuoyunda bu hediyein Trump tarafından kabul edilmesini hukuksal, etik ve güvenlik boyutlarında eleştiren yazılar kaleme alındığı gibi Başkanın hava filosuna (Air Force One) bu uçağın eklenebilmesi için mevcut standartları karşılayacak şekilde yeniden tasarlanmasının gerektiği ve bunun da yıllarca süreceği dikkatlere sunulmuştur.²³

ABD Başkanı Trump, İran ile yürütülen nükleer müzakereler konusu başta olmak üzere barışçıl bir zemin sağlanabilmesi için Katar'ın desteğini talep etmiştir. Lakin İsrail'in agresif dış politikasına Washington'un yeterince set çekmeyişi bölgedeki tansiyonun yüksek seyretmesine neden olmaya devam etmiştir.²⁴

²⁷ <https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/05/fact-sheet-president-donald-j-trump-secures-200-billion-in-new-u-s-uae-deals-and-accelerates-previously-committed-1-4-trillion-uae-investment/>

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ ZİYARETİNDE ÖNE ÇIKAN HUSUSLAR

Körfez turu kapsamında ABD Başkanı Trump'ın son durağı Birleşik Arap Emirlikleri olmuştur. Birleşik Arap Emirlikleri Devlet Başkanı Muhammed bin Zayid Al Nahyan ile Trump, Abu Dabi'deki El Vatan Sarayı'nda bir araya gelmişlerdir.²⁵ İki taraf arasında stratejik ortaklık bağlarının güçlendirilmesinde gösterdiği çabalar dolayısıyla Trump'a "Şeyh Zayid Devlet Nişanı"nı takdim edilmiştir.²⁶

Taraflar arasında yapılan görüşmeler neticesinde Birleşik Arap Emirliklerinin, ABD'ye on yıllık bir planlama kapsamında 1,4 trilyon dolar \$ yatırım yapması planlanmıştır. Bu kapsamda enerji, yapay zekâ, uçak alımı, savunma sanayisi gibi alanlarda iş birliğini güçlendirecek anlaşmalar kayıt altına alınmıştır.²⁷

Trump'ın birinci döneminde İsrail ile Arap

devletlerinin ilişkilerinin normalleşmesi kapsamında hazırlanmış olan İbrahim Anlaşmalarına ABD'nin de baskısıyla Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn 2020 yılında imza atmışlardı. Filistin sorunu çözülmeden atılan bu tek taraflı adım, İsrail'in kısa bir zaman dilimi sonrasında agresif bir dış politika izlemesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu nedenle Birleşik Arap Emirlikleri de, Netanyahu Hükûmetinin uluslararası hukuka ve insan haklarına aykırı eylemlerine ABD tarafından set çekilmesi gerektiğini Trump'a ziyaret esnasında yeterince vurgulayamamıştır.²⁸ Bu bağlamda küçük ölçekli devletlerin, uluslararası sistemdeki davranışsal reflekslerini "Shelter (Barınak/Korunma) Teorisi" ismiyle inceleyen uzmanlara göre; devletler/liderler askeri, siyasi, iktisadi ve toplumsal güvenlikleri açısından içte ve dışta korunmaya ihtiyaç duyduklarından asimetrik açıdan güçlü olan büyük ölçekli devletlerle ilişkilerinde tavizkâr tutum izlemek durumunda kalabilmektedirler.²⁹

28 <https://tr.euronews.com/2020/09/15/israil-bae-ve-bahreyn-aras-nda-var-lan-iliskilerin-normallestirilmes-i-anlasmas-abd-de-imza>

29 Baldur Thorhallsson, Sverrir Steinsson ve Thorsteinn Kristinnson üçlünün bu teori üzerine çalışması için Bkz. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.080/03468755.2018.1467078>

30 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-ve-suudi-arabistan-yaklasik-142-milyar-dolarlik-tarihteki-en-buyuk-savunma-anlasmasini-imzaladi/3565952>

31 <https://tr.euronews.com/my-europe/2025/05/16/trump-katarda-abd-birliklerine-hitap-etti-ikinci-dunya-savasi-zafer-kutlamalari-uzerinden>

32 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-baenin-abdye-on-yilda-1-4-trilyon-dolar-yatirim-yapacagini-soyledi/3569710>

SÖYLEŞİ

KESİŞEN YOLLAR:

İlahiyat ve Barmenlik Arasında Bir Yaşam Hikâyesi

☞ Söyleşi: Büşra ASLAN

Osmaniye'nin Kadirli ilçesinde doğan, ilahiyat fakültesi mezunu ve sıradışı bir meslek tercihiyle dikkat çeken bu isim, inanç ve yaşam arasında cesurca kurduğu köprüyle bizlere ilham veriyor. Talha Karabörk ile Büşra Arslan'ın gerçekleştirdiği bu derin ve samimi söyleşi, dinin, mesleğin ve toplumsal algıların iç içe geçtiği, bireysel yolculukların en gerçek hallerini gözler önüne seriyor.

İlahiyat eğitiminden barmenlik mesleğine uzanan bu yolculukta, samimiyet, sorgulama ve içsel denge kavramları ön planda. Okuyucularımızı, bu sıra dışı deneyimlerin ve anlam arayışlarının izini sürmeye davet ediyoruz.

☞ **Sizi kısaca tanıyabilir miyiz? Nerede doğdunuz, nasıl bir çocukluk geçirdiniz?**

Osmaniye'nin Kadirli ilçesinde doğdum. Çocukluğumda özellikle yaz aylarında dini eğitim almak için Kur'an kurslarına gidiyordum.

İlkokul ve ortaokul yıllarımda da yazları genellikle dini eğitimle geçirdim. Liseyi ise imam hatip lisesinde okudum, bu da hayatımdaki dini eğitim sürecini daha da derinleştirdi. İlahiyat Fakültesi mezunuyum. Barmenlik mesleğiyle uğraşıyorum.

➤ **İlahiyat Fakültesi'ni seçme süreciniz nasıldı? Dini bir arayış mıydı yoksa başka etkenler mi vardı?**

Açıkçası tek bir cevabı yok bunun. Evet, içsel bir arayış diyebiliriz ama bu sadece kişisel bir maneviyat yolculuğu değildi. Lise yıllarında, özellikle son sınıfta, İslam tarihiyle ciddi şekilde ilgilenmeye başladım. Ancak bu ilgi sadece "tarihi olaylar" düzeyinde kalmadı. Dini grupların ortaya çıkışı, mezheplerin nasıl şekillendiği, farklı yorum gelenekleri... Bunlar beni derinlemesine etkiledi.

➤ **Mezuniyetin ardından neler yapmayı planlıyordunuz?**

Çocukluğumdan bu yana zihinsel dünyam hep akademik bir merakla şekillendi. Sıradan olan değil, sorgulayan, sınırları zorlayan düşünceler ilgimi çekerdi. Yeni fikirler, uçta duran yaklaşımlar, marjinal sayılan insanlar ve onların hikâyeleri... Belki de bu yüzden, İlahiyat Fakültesi'nden mezun olurken zihnimde tek bir şey vardı: araştırmaya devam etmek.

Akademide kalmak istedim. Çünkü benim için bilgi sadece birikmekle kalmamalıydı; içselleştirilmeli, dönüştürülmeli ve yeniden inşa edilmeliydi. Bu dönüşüm, ancak eleştirel bir akademik ortamda mümkün olur diye düşündüm.

➤ **Peki barmenliğe geçiş nasıl oldu? İnsan biraz şaşıyor doğrusu.**

Bu soruyu çok duyuyorum. Hatta ilk duyan çoğu insan, "Sen mi?" diye tepki verir. Ama işin aslı şu: Barmenlik veya alkole dair ilgim, yüzeysel bir meraktan çok daha derin bir yere dayanıyor.

Üniversitedeyken çok etkilendiğim bir hocam vardı. Hitabet üzerine konuşurken şöyle demişti:

"Zihni etkilemeden, insanlara nüfuz edemezsiniz. Zihin dediğimiz şey sadece bilgiyle değil, kültürle, ritüelle, hatta bazen kimyasal etkileşimlerle açılır. Alkollerin ruh hâli üzerindeki etkilerini bilmeyen bir insan, bazı kitlelerin kafa yapısına asla dokunamaz."

İlk duyduğumda çok şaşırmıştım. Açıkçası bizim fakülte ortamında —hatta genel arkadaş çevremde— alkolü konuşmak bile tuhaf karşılanırdı. Genelde muhafazakâr bir çevredeydik; bu tür konular konuşulmaz, konuşulsa da yargılayıcı bir dille ele alınırdı.

Ama hocamın bu sözü zihnime kazındı. Çünkü ilk defa "bilgi" ile "deneyim" arasında böyle bir bağ kurulduğunu gördüm. Bir şeyin haram veya helal olması tartışmasının ötesinde, onun insan zihnini ve duygularını nasıl etkilediğini anlamaya çalışmak... İşte beni buraya getiren şey tam da bu sorgulamaydı.

➤ **Bu karar çevreniz tarafından nasıl karşılandı? Aileniz, arkadaşlarınız, eski sınıf arkadaşlarınız ne düşündü?**

Öncelikle şunu söylemeliyim: Ben gerçekten mükemmel bir ailede büyüdüm. Annem ve babam, dini bana bir korku aracı olarak değil, sevdirecek ve yaşayarak öğreten insanlardı.

Bu, hayattaki en büyük şansım oldu. O yüzden onların bakış açısı her zaman daha derin ve anlayışlıydı.

Kararımı ilk paylaştığımda elbette biraz şaşırdılar. Ama beni en iyi tanıyanlar da onlardı. Ne yaparsam yapayım, **belli bir sorumluluk duygusuyla, kendi değerlerimi bozmadan yapacağımı biliyorlardı.** Bu güven karşılıklıydı.

Çevreme gelince... Dışarıdan bakıldığında barmenlik gibi bir meslek, özellikle ilahiyat geçmişi olan biri için beklenmedik durabiliyor. Ancak benim arkadaşlarım, eski sınıf arkadaşlarım ve tanıdıklarım beni tanıdıkları için bu karara **saygı duyular.** Çünkü benim karakterimin, inanç zeminine oturduğunu ve kolay kolay savrulmayacağını biliyorlardı.

Hatta bazı arkadaşlar espri bile yaptı:

“Sen orada milleti namaza başlatırsın,” dediler.

Bu tarz şakalar ilk başta tuhaf gelse de zamanla hoşuma da gitti. Çünkü bu, aslında onların bana duyduğu güvenin, samimiyetin ve dostluğun bir yansımasıydı.

Kısacası çevremde kimse beni dışlamadı, ötekileştirmede. Belki de bunun sebebi şu: Kararlarımın arkasında hep **düşünülmüş, tartılmış, kendime ait** bir dünya vardı. İnsanlar da bu dünyaya saygı duydu.

➤ **Toplumda ‘ilahiyatçı ama barda çalışıyor’ gibi etiketlerle karşılaştınız mı? Bu tür tepkilere nasıl yaklaşılırsunuz?**

Tabii, fazlasıyla karşılaştım. Özellikle beni hiç tanımayan insanlar, ilk duyduklarında ciddi bir şaşkınlık yaşıyorlar. Hatta bazen yüz ifadeleri

bile her şeyi anlatıyor: “Nasıl yani? Hem ilahiyat okumuş hem de barda mı çalışıyor?”

Ama ilginçtir, bu ilk şaşkınlık birkaç sohbetin ardından yerini meraka ve hatta **güvene** bırakıyor. Çünkü zamanla, klasik halk arasındaki barmen imajından farklı biri olduğumu fark ediyorlar. Konuşmalarımızda kullandığım dil, olaylara yaklaşımım, hayatı yorumlama biçimim insanlara tanıdık geliyor. Yani aslında **“tanımadan yargılama”** refleksi, yerini **“tanıdıkça anlama”**ya bırakıyor.

En çok da şu oluyor: Başta yadırgayan insanlar, bir süre sonra bana dini sorular sormaya başlıyor.

“Hocam bu içki kesin cehennemlik mi?”,

“Kur’an’da alkol nasıl geçiyor?”,

“Haramı işleyenin duası kabul olur mu?” gibi sorularla geliyorlar.

Bu durum beni şaşırtmıyor artık. Çünkü insanlar dertlerini en çok, onları yargılamayacağını bildikleri birine açıyorlar. Ve ne kadar çelişkili görünürse görünsün, **bazen en samimi dini sohbetler bir bar tezgâhında yaşanabiliyor.**

➤ **Kendi inanç dünyanızda bu geçiş bir çelişki yarattı mı? Yoksa zamanla oturan bir denge mi kurdunuz?**

Açıkçası ilk zamanlarda bu konu kafamı çok meşguletti. İç dünyamda sürekli sorguluyordum: **“Ben ne yapıyorum?”, “İnandığım değerlerle bu iş birbiriyle çelişiyor mu?”** gibi sorular günlerce, haftalarca zihnimi oyaladı.

Fakat zamanla meseleyi farklı bir yerden okumaya başladım. Bu işi sadece **“maddi bir**

kazanç kapısı” olarak görmediğimi fark ettim; aynı zamanda hayatla, toplumla, insanla temas hâlinde olmanın da bir biçimi olarak algıladım. Ve en önemlisi şu kararı aldım:

“Bu işi kendi inançlarıma uygun bir düzene göre yapacağım.”

Yani aslında yaptığım şey, bir iş yerine kendimi uydurmak değil; **iş kendi inanç dünyama adapte etmektir.** Bunu da kendime has bazı kurallar geliştirerek başardım. Örneğin çalıştığım süre boyunca **alkole fiziksel temasımı sınırladım**, asla tüketici olmadım, bazı kokteylleri hazırlarken bile belli sınırların dışına çıkmadım. Bir tür **mesafe ve bilinç duvarı** ördüm kendi içimde.

İşte bu çerçeve zamanla bana bir **denge** sundu. Hem vicdanen rahattım, hem de içinde bulunduğum ortamda bir anlam inşa etmeyi başardım. Kurduğum bu düzenden de şu an oldukça memnunum. Çünkü artık biliyorum ki **çelişki, çoğu zaman dış koşullardan değil, kişinin kendi ilkesizliğinden doğar.** İlke varsa denge mümkündür.

➤ **Alkol gibi dini açıdan hassas bir alanda çalışırken içsel olarak nasıl bir yolculuk yaşadınız?**

İlk işe başladığım dönem, ruhen gerçekten zorlandım. Çünkü ilahiyat okumuş biriyim, belirli bir dini eğitim almışım ve hayatım boyunca bu inançlara göre yaşamaya çalışmışım. Bu yüzden başlarda, içinde bulunduğum iş ortamı ile inanç dünyam arasında **sert bir çatışma yaşadım.** Sanki kendi kendime karşıymışım gibi hissettiğim zamanlar oldu.

Ama sonra dönüp durduğum yere değil,

neden başladığıma bakmaya çalıştım. O sırada üniversite yıllarında çok etkilendiğim bir hocamın sözleri aklıma geldi. Bana bir gün şöyle demişti:

“Olaylara sadece dini veya duygusal açıdan değil, bilimsel bir gözle de bakabilmelisin. Tecrübe, bazen kitapların öğretilmediği şeyleri öğretir.”

Bu cümleye tutundum. Kendime dedim ki:

“Sen bu dünyayı anlamak için buradasın. Bu işi kendi değerlerine aykırı hâle getirmeden sürdürebilirsin. Durumlara takılma, yaşadıklarından ders çıkar. Hayat seni olgunlaştıracaksa, sen de tecrübeli bir Müslüman gibi davran.”

Bu bakış açısı zamanla içimde bir tür **motivasyon kaynağına** dönüştü. Artık kendimi bir **“çelişkinin içinde kaybolan”** biri olarak değil, **hayatın içinde inancımı korumaya çalışan biri** olarak görüyorum. Ve bu farkındalık bana hem iç huzuru hem de dirayet kazandırdı.

➤ **İlahiyat eğitiminizin barmenlik mesleğine beklenmedik katkıları oldu mu? İnsanlarla iletişimde mesela?**

Beklenmedik demeyelim; çünkü ben baştan beri ilahiyat eğitiminin insan iletişimi konusunda çok güçlü bir temel sunduğunu biliyordum. Dolayısıyla bu katkılar aslında **beklenen ama pek farkında olunmayan şeylerdi.**

Dinimizde iletişim, özellikle inananlar arasında, en önemli etkileşim biçimlerinden biridir. Ve bu, sadece dilsel bir iletişim değil; aynı zamanda **hal diliyle, bakışla, sabırla, anlayışla kurulan bir bağdır.** Ben lise yıllarımdan itibaren

bu alana özel ilgi duydum. Üniversite hayatım boyunca da bu becerimi geliştirmeye çalıştım.

Mesela bizim fakültede **hitabet dersi** vardı. Orada sadece bir topluluğa konuşma tekniklerini değil, insanlara bireysel olarak nasıl yaklaşılr, bir düşünce nasıl aktarılır, bir kriz anında nasıl sakin kalınır gibi şeyleri de öğrendik. Bu derslerin etkisini bar ortamında, insanlarla bire bir iletişim kurarken fazlasıyla hissediyorum.

Çoğu insan barmenliği sadece içki sunmak zanneder, ama aslında çoğu zaman insanlar bara **dert anlatmaya**, birini dinlemeye, rahatlamaya gelir. Ve işte tam da bu noktada ilahiyatta öğrendiğim iletişim dili, bana çok yardımcı oluyor. Karşımdakini yargılamadan dinleyebilmek, empati kurabilmek, bazen bir cümleyle bir kalbe dokunabilmek...

O yüzden “beklenmedik katkılar” demek yerine, bence bu bir **doğal yansıma**. İnsanla

uğraşan her meslek, doğru bir inanç ve eğitim zeminiyle birleştğinde anlam kazanıyor.

➤ **Bazen bara gelenlerle felsefi, dini sohbetler yaptığınız oluyor mu? O tezgâh bazen bir terapi koltuğu olabiliyor mu?**

Tabii ki, bu tür derin sohbetler sık sık yaşanıyor. Ama burada önemli olan, insanlara kendi fikirlerini dayatmak değil, onların düşüncelerine **nazıkçe ufak dokunuşlar yapabilmek**. Benim yaklaşımım, insanların kendi gerçeklerini ve doğrularını kabul etmek üzerine kurulu. Herkesin farklı bir iç dünyası, farklı bir inanç ve anlayışı var. Buna daima saygı duyuyorum.

Bazen bar tezgâhı, gerçekten de bir nevi terapi koltuğu gibi oluyor. İnsanlar sadece bir içki içmek için değil, aynı zamanda ruhlarını da rahatlatmak, dertlerini paylaşmak için geliyorlar. Böyle anlarda, karşılıklı anlayış ve empati en değerli şey oluyor.

Bu sohbetlerde amaç, fikirlerin çatışması değil; **anlamaya çalışmak, birlikte düşünmek** ve belki küçük de olsa yeni pencereler açmak. Çünkü gerçek iletişim, karşıdakinin dünyasına saygı duyabilmekle başlar.

➤ **Barmenlik sizin için ne ifade ediyor? Bir iş, bir tutku yoksa bir ifade biçimi mi?**

Ben barmenliği kesinlikle bir **tutku** olarak görüyorum. Bu iş sadece içki hazırlamak ya da servis yapmak değil; aynı zamanda insanların hayatına dokunmak, onlara farklı deneyimler sunmak demek benim için.

Özellikle ileride gerçekleştirmek istediğim hedeflerim var. Mesela, **alkolsüz kokteyl mekanları açmak** istiyorum. Burada, alkol içermeyen ama lezzet ve sunum açısından zengin kokteyller geliştirmeyi planlıyorum. Amacım, özellikle muhafazakâr kesimin de bu farklı tatları deneyimlemesini sağlamak. Çünkü bence lezzetin, keyfin ve sosyal deneyimin alkole sınırlı olması gerekmez.

Barmenlik benim için sadece meslek değil, aynı zamanda insanların damak tadına ve kültürel sınırlarına saygı duyan bir ifade biçimi. Böylece hem kendimi hem de başkalarını yeni ufuklara açma fırsatı buluyorum.

➤ **Sizi en çok zorlayan, etik açıdan düşündürdiren anlar oldu mu meslek hayatınızda?**

Tabii ki oldu. Özellikle insanların alkollü içkileri bünyelerine aldıklarında yaşadıkları değişimleri, davranışlarındaki dönüşümleri defalarca gözlemleme fırsatım oldu. Bu gözlemler, Allah'ın bize yasakladığı bazı nimetlerin aslında neden yasaklandığı konusunda derin bir tefekkür sürecine girmeme vesile oldu.

Her gözlemde, dini öğretilerin ardında yatan hikmetleri daha iyi anlamaya başladım. Bu durum beni hem zorladı hem de bilinçlendirdi. Çünkü mesleğimle inancım arasında bazen gidip gelen bu dengeyi sağlamak için sürekli olarak kendimi sorguluyorum. O anlar, etik açıdan sınılandığım ve iç dünyamda derin düşüncelere daldığım anlar oldu.

➤ **Kariyerinize bambaşka bir yerden başlamış biri olarak geleceğe dair planlarınız neler?**

Şu anda ilahiyatın spesifik bir alanı olan **Orta Doğu ve göç meseleleri** üzerine tez aşamasında olan bir master öğrencisiyim. Akademiye devam etmek, bilgi dünyamı derinleştirmek ve katkı sunmak gibi planlarım var. Ancak, bir yanımda hep bu sektörde, yani barmenlik ve eğlence alanında duruyor.

Özellikle **“helal daire”** içinde, insanların kaliteli ve değerlerine uygun bir şekilde eğlenmelerini sağlayacak fikirler geliştirmek istiyorum. Bu konuda deneyim ve ilham kazanmak için Dubai ve Suudi Arabistan'da çalışma planlarım var. Eğer orada iş imkanı bulabilirsem, buralardan öğrendiklerimi kendi kültürümüzle, Anadolu'nun zengin İslami gelenekleriyle harmanlayarak **“Anadolu tipi İslami eğlence”** biçimini ortaya çıkarmayı hedefliyorum.

Bu vizyonun temelinde de şu söz var:

“Helal daire, keyfe kafidir.”

Yani helal sınırlar içinde kaliteli ve keyifli bir hayat mümkündür, yeter ki biz buna doğru şekilde yön verelim.

➤ **Tekrar ilahiyat alanına dönmeyi düşünüyor musunuz? Akademik ya da başka bir bağlamda?**

Kesinlikle düşünüyorum. Aslında bu, benim için bir geri dönüşten çok, **yeni ve farklı bir model oluşturma arzusu**. Farklı alanlarda deneyim kazanmış, kendini geliştirmiş ve bu alanlarda kendini kanıtlamış biri olarak, ilahiyat dünyasına geri dönmek istiyorum.

Amacım, sadece teorik bilgi vermek değil; aynı zamanda sahip olduğum bu çeşitli tecrübeleri harmanlayarak, ilahiyat alanına **daha zengin, daha geniş perspektifler** kazandırmak. İnsanlara sadece akademik metinler değil, gerçek hayatla iç içe geçmiş, pratiğe dönük bir bilgi aktarımı yapmak istiyorum.

Bu yüzden ilahiyat alanında, hem akademik hem de toplumsal bağlamda aktif olarak yer almak benim için önemli bir hedef.

➤ **Size inanç ile meslek arasında bir “doğru” ilişki olmalı mı? Yoksa bu kişiye göre değişen bir şey mi?**

Bence bu, insanların mesleklerinden beklentilerine ve mesleğe bakış açılarına göre değişir. Herkesin inancı ve hayatla kurduğu ilişki farklıdır; bu yüzden meslek seçimi de kişisel bir mesele.

Benim durumuma gelirsek, bu alanı seçme amacım doğrudan inanç değil, **“kendi fikirlerimi hangi meslekte daha iyi geliştirebilirim?”** sorusuydu. Ve şu an düşünüyorum ki, fikirlerime ve kendime en uygun mesleği yapıyorum.

Yani inanç ve meslek arasındaki ilişki, mutlak bir doğrudan çok, bireyin kendi yaşam yolunda kurduğu anlamlarla şekillenir.

➤ **Kendi hayatınızdan yola çıkarak gençlere ne söylemek istersiniz? Özellikle hayata karşı ‘çelişkili’ hisler yaşayanlara?**

Çok şey söyleyebilirim ama kısaca ve öz olarak şunu paylaşmak isterim: **Kendinize güvenin ve toplumun baskılarının sizi yönlendirmesine izin vermeyin**. Hayat kısa ve değerli; bu yüzden bir ömür boyunca tutkuyla yapabileceğiniz işleri seçin.

Aslında iş ya da meslek değil, **kendinize bir “fikir” seçin**. O fikir, hayatınızın merkezi olsun. Çünkü iş, kariyer ya da meslekler elbette önemli; ama sizi o alanlara adapte edecek, anlam katacak olan **fikirlerinizdir**.

Hayatta bazen çelişkiler yaşanır, kararsızlıklar olur; ama güvenle yürüyenler, kendi fikirleriyle bağ kuranlar yolunu bulur. Siz de kendi yolunuzu cesaretle çizin.

➤ **Son olarak, sizinle ilgili insanların yanlış bildiği bir şey var mı? “Keşke bilselerdi” dediğiniz?**

Aslında genel olarak insanlara karşı kendimi açık ve net ifade eden biriyim. Bu yüzden pek yanlış anlaşılmaktan ya da eksik bilinmekten rahatsız olmuyorum. Ancak anlamayan ya da yargılayan kişiler varsa, onlara karşı benim tek cevabım şu olur:

“Bizi Allah bilsin, bu yeter.”

Hayat, herkesin bizi nasıl gördüğünden çok, bizim kim olduğumuzla ilgilidir. Bu bilinçle yürümek, en büyük huzur kaynağı.

ABD’NİN LOZAN KARŞITLIĞI VE TÜRK MİLLİYETÇİLERİ

 S.Yılmaz KUŞKAY

Lozan Konferansına İsmet Paşa başkanlığında Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti temsilcileri ile, Britanya İmparatorluğu, Fransa Cumhuriyeti, İtalya Krallığı, Japon İmparatorluğu, Yunanistan Krallığı, Romanya Krallığı, Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı temsilcileri katıldılar. Galip taraf olan Türkiye konferansta yapılan birçok kesin uyarı ve tehdide boyun eğmedi. Türkiye; Boğazların statüsü ve Musul Sorunu hariç Osmanlı Devleti’nin ekonomik gelişmesine pranga olan Kapitülasyonların kaldırılmasını sağladı. TBMM Hükümeti Sovyetler Birliği ile imzaladığı Gümrü, Moskova ve Kars Antlaşmaları sonucu Doğu Sınırını güven altına aldı ve Anadolu topraklarında bağımsız bir Ermenistan Devletine izin vermedi. Doğu Cephesindeki bu başarının rüzgârıyla, TBMM Hükümeti Lozan Konferansında da İtilaf Devletlerinin doğrudan ve ABD’nin Lozan’a gönderdiği gözlemci diplomat ve misyoner temsilcilerin dolaylı olarak baskı kurmalarına rağmen, Doğu Anadolu’yu içine alacak bir Ermenistan Devleti kurulmasına

fırsat vermedi. Lozan Antlaşmasından iki hafta sonra 6 Ağustos 1923’te ABD TBMM Hükümeti ile 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması’na benzer “Dostluk ve Ticaret “ ile “ Suçluların İadesi Antlaşması” antlaşmalarını imzaladı ve gerçekte Amerikan Hükümeti bu anlaşmaları Lozan’da ayrı olarak imzalandığı halde, gerçek Lozan Antlaşmaları imiş gibi Senato’nun onayına sundu.

Osmanlı Devleti ile Amerika arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulması

Osmanlı Devleti Amerika’nın ticari ilişkileri 1780’lerde “Yeni İngiltere” adlı ticari gemi kaptanları ve tüccarların İzmir’e gelmesiyle başladı. 7 Mayıs 1830 tarihli Ticaret ve Seyr-i Sefain antlaşmasına kadar politika ve diplomasi önemsiz kaldı. Amerikan Büyükelçiliği bu antlaşmayla kuruldu ve 1831 yılında ilk Maslahatgüzar olarak David Porter atandı. Daha sonra Orta Elçi olan Porter 1843 yılında ölene kadar İstanbul’da kaldı. Türk Amerikan ilişkilerinde asıl gelişme

Protestan Misyonerliği Bordu ABCFM'nin faaliyetlerine paralel gelişti.¹ 1830 Antlaşmasıyla birlikte Amerikalılar da aynen batılı ülkeler gibi Kapitülasyonlardan ve Amerikan uyruklu kişiler de masuniyet hakkından yararlanmaya başladı. Kapitülasyonlar Osmanlı Padişahı Sultan V.Reşat'ın 8 Eylül 1914 tarihli iradesiyle tek taraflı olarak kaldırıldı 1 Ekim 1914 tarihinde ise bütün Avrupalı ülkeler ve Amerika'ya artık ayrıcalıkların kaldırıldığı bildirildi ve bu karardan kapitülasyonlardan istifade eden ülkeler büyük tedirginlik duydular.² Osmanlı Devleti her ne kadar Kapitülasyonların kaldırılmasına karar vermesine rağmen, hiçbir zaman bu kararı uygulayamadı. Amerika'nın Ermeni azınlığı konusunda yanlı tutumu, 1917 yılında ABD'nin İtilaf Devletleri yanında I.Dünya savaşına girmesi, Başkan Wilson'un Türkiye'ye manda heyetleri

göndermesi ve 6 Ağustos 1923 tarihli ikinci Lozan Antlaşmasını onaylamaması yüzünden tam 13 yıl askıda kaldı ve ancak 1927 yılında diplomatik ilişkilerin yeniden kurulması için bir olumlu ortam oluşturuldu.³

Amerika'da Lozan Antlaşması Konusunda Gelişmeler

ABD'nin TBMM Hükümeti ile imzaladığı 6 Ağustos 1923 tarihli özel anlaşma ülke içinde tartışmaya açıldı. Bu amaçla "Dış Politika Cemiyeti'nde (Foreign Policy Association) 5 Nisan 1924 tarihinde bir toplantı düzenlendi. Toplantının ana teması "Lozan Antlaşması Onaylansın mı ? " idi. Toplantıya James G. McDonald başkanlık etti. Konuşmacı olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin Berlin Büyükelçiliğini de yapmış olan ve Senato'nun en güçlü üyelerinden James W.Gerard, Prof.Dr. Edward M.Earle, Din Adamı Dr.Albert W.Staub, Prof.Dr. A.D.F.Ham-

lin, Dr.James L.Barton, Henry W. Jessup ve diğer davetliler katıldı. Senator Gerard, 1920'de Kongreye sunulan Harbord raporuyla tavsiye edilen Anadolu ve Güney Kafkasya'yı da için alacak bir Manda teklifine şiddetle karşı çıkan komitenin başkanıydı ve bu komitenin ileri sürdüğü Amerikan Mandası'nın Türkiye'nin Turan'la birleşmesine yol açacağını iddia etmesi üzerine reddedildi. Columbia Üniversitesi Profesörlerinden Alfred Dwight Foster Hamlin ise Robert Koleji'ni 1863 yılında kuran Cyrus Hamlin'in oğluydu. Dr.James L.Barton ise İstanbul'daki Protestan Bordu'nun yetkilisi idi.⁴

ABD Türk Tarafı ile Lozan'da Dostluk Antlaşması İmzaladı

Lozan'da Türk Heyeti'nin başkanı İsmet Paşa ile görüşmeleri yürüten, Amerikan Heyeti'nin başkanı olan Büyükelçi Joseph C.Grew, Amerikan

1 Cemal Yetkiner, After Merchants, Before Ambassadors: Protestant Missionaries and Early American Experience in the Ottoman Empire, 1820-1860, American Turkish Encounters: Politics and Culture, 1830-1989 Ed. Nur Bilge Criss, Selçuk Esenbel, Tony Greenwood and Louis Mazzari, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2011, s.8-9.

2 Mustafa Fırat Gül, Osmanlı Devleti'nde Kapitülasyonların Kaldırılması Sonrasında Halkın Tepkilerine Dair Bazı Tespitler, Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Yıl 2021, Sayı 5, s.732-754.

3 Robert L.Daniel, The Armenian Question and American-Turkish Relations, 1914-1927, The Mississippi Valley Historical Review, Vol 46, No.2 (Sep., 1959) s.252., <https://www.jstor.org/stable/1891527>.

4 The Lausanne Treaty-Should the United States Ratify It? A Report of the 68th Luncheon Meeting at Hotel Astor, York, 5 Nisan 1924, Foreign Policy Association, New York, F.P.A.Pamphlet No.26, Series of 1923-24, s.1-31.

Dışişleri Bakanına yazdığı 6 Ağustos 1923 tarihli mektupta şunları yazıyordu:

“ Bugün Türk Delegasyonu ile imzaladığımız dostluk ve ticaret antlaşması benim elde etmek istediğimden çok uzaktır. Bu antlaşma, Türklerden koparmak istediğimizden çok fazla ayrıcalığı bizim Türklere verdiğimiz belgesidir. Diğer ayrıcalıklar arasında biz, yurttaşlığa kabul ve istekler maddelerinde, adli deklarasyonda yaptırmak istediğimiz değişikliklerin, azınlıklar konusunda alınacak önlemlerde başarılı olamadık. Öte yandan, orijinal planı ilk defa biz Türklerin önüne koymuştuk. Fakat onların kendi planlarını bizimkinin yerine geçivermiş bulduk ve böylece, ana fedakârlıklar, şüphesiz, sütunun karşı yanına yani bize düştü. Bizim , “ en çok tercihli ulus “ işlemi görme hakkını elde etmemiz, belki de başlıca ve en önemli kazancımız oldu. ⁵ “ Lozan’da İtilaf Devletleri olan İngiltere, Fransa ve İtalya arasındaki ihtilafları ve ABD arasındaki re-

Lozan Antlaşması-24 Temmuz 1923

kabeti İsmet Paşa çok iyi kullandı. Büyükelçi Joseph Crew, Lozan’da ki Türk heyetinin başkanı İsmet Paşa’nın müthiş bir diplomat ve devlet adamı olduğunu belirterek, övgü dolu söylemlerde bulundu. ⁶

Amerikan Bordu’nun Türkiye Sorunu Hakkında Bakış Açısı

Amerikan Bordu Genel Sekreteri Dr. James Barton tarafından hazırlanan Ekim 1923 tarihli rapora göre “Türkiye Sorunu “ şöyle açıklanıyordu : “ Son on yıl içerisinde Yakın Doğu’da modern tarihte görülmemiş olaylar meydana geldi. Büyük Harp’te beş büyük cep-

Lozan’da Türk Heyeti Başkanı İsmet Paşa

he Türkiye topraklarındaydı. Büyük trajediler ile karşılaştık. Misyonerler savaşın artıkları ve yetimleri korumakla uğraştı. İstanbul hariç Ermeniler ve Grekler boşaltıldı. Misyonerlik binalarımızın birçoğu Türk Ordusu tarafından kullanıldı.

⁵ Laurance Evans, Türkiye’nin Parçalanması ve ABD Politikası (1914-1924), Örgün Yayınevi, İstanbul 2003, s.425-426.

Ancak savaştan sonra geri iade edildi. İzmir trajedisi gibi bir olay İstanbul'da cereyan etmedi. Lozan'da bir barış antlaşması yapıldı ama bu antlaşma dünyanın beklediği bir uzlaşma olmadı. Grekler, İstanbul hariç ülkeden atıldı ve Türkler topraklarında büyük bir kontrol elde ettiler ve daha evvelki antlaşmalardaki sınırlamalar ve kapitülasyonlar kaldırıldı.⁷

Böylece misyonerlik eğitim kurumlarında okuyan Ermeni ve Grek öğrenciler İstanbul hariç okullarımızdan ayrıldılar. Aynı şekilde misyonumuza ait kiliselerin üyelerinin tamamına yakını Ermeni ve Rumlardan oluşuyordu. Yine İstanbul hariç bütün kiliseler boş kaldı ve kiliselerimizin büyük çoğunluğu tahrip edildi. Bütün bu olumsuzluklara rağmen, özellikle Ermeni nüfus arasında Evangelik Protestanlık büyük ilerleme kaydetti. Olanlardan sonrada misyoner çalışmalarımızın devamını arzu ettiler. Misyonerler Tür-

kiye topraklarına geldiğinde iki milyon Kürt ve Çerkez, altı milyon Türk ve her biri iki buçuk milyona yakın Ermeni ve Grek(Rum) vardı.⁸ Amerikan Bordu yüz yıl içinde muazzam bir yayın faaliyetinde bulunarak, imparatorluğu oluşturan halkların dillerinde çok büyük bir literatür meydana getirdi. Ön Asya'da bazı Alman cemiyetlerinin, Birleşik Presbiterianların Mersin, Adana ve Akdeniz sahilinde ve Amerikan Menonitlerinin Saimbeyli(Hacın) deki faaliyet alanları dışında ki bütün alan Amerikan Bordunun sorumluluğundaydı. Misyonerlerin faaliyetleri sonucu; İstanbul'da Robert Kolej ve Üsküdar Amerikan Kız Lisesi, Beyrut Üniversitesi, Harput'ta Fırat Koleji, Merzifon'da Anadolu Koleji, Kayseri Talas, Sivas, Van, Maraş ve Tarsus'ta Aziz Paul Enstitüsü gibi yüksek seviyede Hristiyan eğitim kurumları meydana getirildi. Şimdi elimizde çok güçlü bir misyoner, yazar, doktor,

işadami ve eğitimci kadromuz var. Eğer Türk Hükümeti'nden gerekli izinler alınabilirse, bu kadro tekrar hizmeti canlandırabilirler. Bunun için yeni istasyonlar açmaya ve yeni binalar yapmaya gerek yok.

Amerikan Bordu Türkiye'de çalışmasına ancak Amerika'da ki destekçiler ve bağışçıların desteğinin devamına bağlı olduğu açıktır. Bu amaçla Amerika'da önde gelen 150 ile 300 arasında cemaat lideri, eski misyoner ve din adamlarından oluşan büyük bir grupla toplantılar ve forumlar yapıldı. Başta Boston olmak üzere Springfield, Providence, Hartford, New Haven, New York şehri, Cleveland, Chicago, Minneapolis'te konferanslar düzenlendi. Bu toplantılarda vardığımız sonuç ise, Bord'un Türkiye'de faaliyetinin devam etmesi şeklinde oldu.⁹

7 James Barton, The Problem of Turkey as the American Board Views It, Boston, Ekim 1923, s.1.

8 James Barton, a.g.e., s.3.

9 A.g.e.,s.6.

Türk Milliyetçilerinin Ayak Sesi Misyonerleri Tedirgin Etmeye Yetti

23 Temmuz-7 Ağustos 1919 tarihleri arasında toplanan Erzurum Kongresinde Kongre başkanlığına seçilerek Türk Milliyetçi Hareketi'nin lideri olan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Mandaya karşı çıkarak, bağımsız bir Cumhuriyet'in kurulacağını açıkladı. Bu gelişme bile Anadolu'da ki Amerikan Protestan Misyonerlerini tedirgin etmeye yetti. Erzurum'da ki Amerikan Misyoneri Robert Stapleton Erzurum Kongresi sonrasını şöyle anlatıyordu: *Milliyetçi taraftarların bu toplantısında, hareket kendini hem İstanbul Hükümeti ve hem de İtilaf Devletlerine karşı olarak tanımladı. Milliyetçilerin amaçları açıkça ifade edilmişti. Her şeyden önce, onlar Anadolu'nun bir Türk Devleti olarak toprak bütünlüğünün korunmasından yanaydılar ve yabancı müdahaleye karşı meydan okudular ve herhangi bir mandayı reddettiler. Eğer Sultan yabancı müdahaleye*

direnmezse İstanbul'a alternatif bir hükümet kuracaklardı. Kongre Mustafa Kemal Paşa'yı başkan olarak seçti. Bu andan itibaren o büyük bir sorumluluk alarak liderliği üstlendi. Şurası açık ki, kendisini Türk Milliyetçiliğine adanmış Erzurum'da artık Amerikan misyonerlerine yer kalmadı."

Amerikan Bordu; Mustafa Kemal ve arkadaşlarını kısa zamanda başarısızlığa uğratabacak maceraperestler sürüsü olduğunu iddia etti. 23 Nisan 1920'de TBMM Hükümeti'nin kurulmasından sonra, Kasım 1920'de Türk Hükümeti Harput'ta ki Amerikan Koleji Müdürü Dr. Henry Riggs'in yıkıcı faaliyetlerinden dolayı Harput'u terketmesini istedi. TBMM Hükümeti birçok yabancı okula denetçiler atadı. 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nda Kapitülasyonların kaldırılması ve 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat (Eğitimde Birlik) Kanunu bütün yabancı okulların Türk Kanunlarına tabi olmasını ve birçoğunun ka-

panmasını sağladı. Yabancı okullarda Türk Tarihi ve Türk Edebiyatı dersleri artık Türk hocalarca okutulmaya başlandı. Böylece Amerikan Protestan Misyonerlerinin Ermeni yanlısı ve düşmanca faaliyetleri, Türk Milliyetçilerinin yeni Türk Cumhuriyetini kurması ile sona ermiş oldu.

Senatör Gerard Lozan Antlaşmasının Onaylanmasına Şiddetle Karşı Çıkıyor

Aşırı Ermeni yanlısı Senator James Gerard(1863-1951); Amerika'nın Yunanistan'ı ve Sovyetler Birliğini şimdiye kadar tanımadığını ve ülkelerle antlaşma imzalarken ve onaylarken çok temkinli ve yavaş davranmasının Amerikan geleneği olduğunu belirtti. Senatör Gerard daha da ileri giderek, Mustafa Kemal Paşa'nın "Caniler Hükümetini" neden bu kadar hızlı tanıyalım? Acele etmeye gerek yok. Bekleyelim dedi; hükümetlerinin yaşayıp yaşamayacağını görelim; Mustafa Kemal Paşa'nın güçsüz canı hükümetini tanımak-

ta acele davranmayalım.¹⁰

Toplantıda söz alan Prof.E. Earle(1894-1954) ise, daha makul konuşarak, Türklerin 1912-13 Balkan Harbinde çok büyük sıkıntı çektiğini, 400.000 kişinin Makedonya'dan sürüldüğünü ve 1915-16'da Doğu Anadolu'yu işgal eden Rus Ordusu'nun 800.000 insanı topraklarından sürdüğünü belirterek, İsmet Paşa'nın şu an ülkede 1 milyondan fazla mültecinin varlığından bahsettiğini söyledi. Türkler Kapitülasyonların kaldırılması konusunda çok kararlıdır. Gerekirse yeniden savaşı göze alabilirler. Bu yüzden İtilaf devletleri Kapitülasyonların kaldırılması konusunda Türklere direnemediler. Amerika'da kapitülasyonların kaldırılmasından zarar görecektir. Amerika'nın ekonomik haklarının korunmasına gelince Türklerle yaptığımız bu antlaşma birçok açıdan evvelkilerden daha iyidir ve Amerikan iş adamları diğer yabancılar gibi Tür-

kiye'de çalışmaya devam edeceklerdir. Amerikan ticaret gemilerinin Boğazlardan geçiş konusuna gelince, barış ve savaş döneminde gemilerimiz antlaşmanın bir parçası olan Boğazlar rejimine göre serbestçe giriş-çıkış yapabileceklerdir. Amerikan iş adamları da Antlaşmanın onaylanması taraftarıdır. Antlaşmanın karşıtları ise Amerikan-Türkiye ticaretinin çok az olduğunu öne sürmektedirler. Gerçek böyle değildir. 1900 yılında, Amerika'nın Türkiye'ye ihracatı 50.000 Dolar iken. 1913 yılında ihracat 3.500.000 Dolara yükseldi. 1920 yılında ise 42.200.000 Dolara yükseldi. Türkiye'den ABD'ye yapılan ihracat ise; 1913 yılındaki 22.100.000 Amerikan Dolarından 1920 yılında 39.000.000 Dolara yükseldi. 1919-1922 yılları arasında Amerikan'ın yalnız Konstantiniye ile olan ticareti yıllık 30 Milyon Dolara yükseldi. Anti-emperyalist yapıda bir kişi olarak Chester imtiyazlarına

taraftar değilim. Bu açıdan Lozan antlaşmasının ön yargılarla reddedilmesinin hiçbir anlamı yoktur.¹¹

Toplantıda söz alan Beyrut Amerikan Üniversitesi temsilcisi Din adamı Dr.Albert W. Staub ise," kendisinin teknik konularda bir uzman olduğunu ancak ülkede kafaların karışık olduğunu, geçmişteki Osmanlı imparatorluğunun artık olmadığını, yeni bir Türkiye olduğunu belirttikten sonra, Türkiye'ye dört yıl önce de geldiğini söyleyerek, durumun çok farklı olduğunu ve dört yıl içinde Türkiye'de çok şeyin değiştiğini ve inanılmaz gelişmeler sağlandığını ve Türk Milliyetçilerinin bu başarıyı başka milletlerin yüz elli yılda yapmadığını çok kısa sürede başardığını ifade etti. "¹² Robert Kolejin kurucusu Cyrus Hamlin'in oğlu Prof.Dr. Alfred Dwight Foster Hamlin (1855-1926) ise İstanbul doğumlu olduğunu belirterek Lozan Antlaşmalarının neden onaylanmaması gerektiğini ve bunun için iki

10 A.g.e., s.4-8.

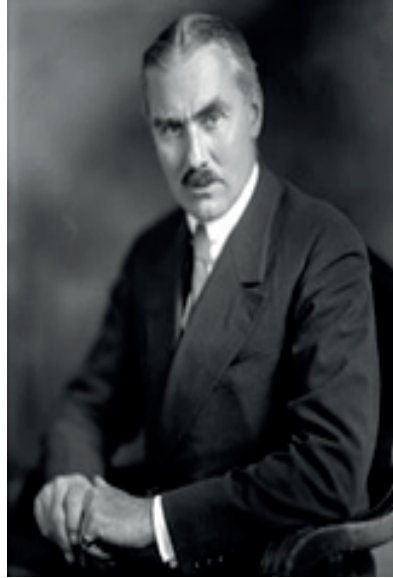
11 The Lausanne Treaty-Should the United States Ratify It? A Report of the 68th Luncheon Meeting at Hotel Astor, New York, 5 Nisan 1924, Foreign Policy Association, New York, F.P.A.Pamphlet No.26, Series of 1923-24,s.8-12.

12 A.g.e.,s.15-16.

gerekçesi olduğunu belirttikten sonra, gerekçelerini şöyle açıkladı: “ İtirazlarımın birincisi, Osmanlı Devleti ile yapılan 1830 tarihli anlaşma ile Amerikan vatandaşlarına sağlanan dokunulmazlık hakkı kapitülasyonların kaldırılması ile geriye gitmiştir. Doksan yıldır kusursuz işleyen sistem ortadan kalkmış oluyor. Bundan sonra Amerikalılar ve yabancılar Türk kanunlarına tabi olacak ve dokunulmazlıkları olmayacaktır. İkinci itirazımız ise, Türkiye’de önemli bir güce ulaşan eğitim kurumlarımızın geleceğidir. Bu konuda da büyük bir belirsizlik vardır. Biz beş altı milyonluk bir ülkenin büyük bir ülkeye dikte ettirdiği antlaşmayı onaylamak yerine, daha uygun bir zamanda onların dikte ettirmediği bir antlaşma imzalamalıyız. Türklerle eşit şartlarda antlaşma yapmalıyız.”

Toplantıda söz alan Amerikan Bordu’nun Genel Sekreteri Dr.James L.Barton ise,”*Lozan Antlaşmalarının yüzyıllık birikiminin yok edilmemesi açısın-*

*dan onaylanmasına taraftar olduğunu söyledi. Lozan’da Kapitülasyonların kaldırılmasının Amerikan Protestan Cemaati ve Amerikan tüccarları için 1830’dan geriye gitmek olduğunu ancak Türkiye’de cemaatin eğitim kurumlarının kapanmasının ve Türkiye ile önemli boyuta gelen ticaret hacminin azalmasında olumsuz etki yapacağını ve yalnız Amerikan Protestan Cemiyeti değil bütün yabancı okulların aynı rejime tabi olacağını söyledi. Yeni Türk Devleti’nin icraatını ve tutumunu beklemek gerektiğini belirtti.”*¹³

Joseph C. Crew(1880-1965 ABD’nin ilk Türkiye Büyükelçisi

Son konuşmacı ise yine Beyrut-Suriye doğumlu ve elili-üç yıl Suriye’de presbiteryan kilisesi ve okulunun başı olarak misyonerlik yapan Henry Harris Jessup’un((1832-1910) oğlu Henry Wynans Jessup(1864-1934) idi. New York’lu meşhur bir avukat olan Jessup, bir Arap sütanneden emzirdiğini ve on dört yaşına kadar Türk İmparatorluğu topraklarında büyüdüğünü ve 1878 yılında ABD’ye döndüğünü anlattıktan sonra, *Dr.Barton’un bu antlaşmanın geçici olduğunu söylediğini, eğer öyle ise bu acele neden, bunu anlamadığını belirtti. Ben Türk karakterini iyi bilirim. Gerçek Türkler safkandır ve karakterleri asırlar değişmez. Ama yöneticiler melezdır. Bu insanlarla iş yapmak zordur ve kuzu postunda kurturlar. Lozan’da ki Türk Paşası çok gururlu ve mağrur idi. Bizim taleplerimizi dikkate almadılar. Eğer İskenderun’a 100.000 asker çıkarabilirsanız isteklerimiz için savaşabilirsiniz, eğer 250.000 asker yığacak gücünüz varsa savaşmadan*

¹³ A.g.e.,s.20-24.

*görürebilirsiniz. Lozan'da ki Amerikan temsilcileri başkan Wilson'un sınırlarını tespit ettiği Ermenistan için ne yaptı? Ermenistan ülkesi oluşturulması için dik durdu mu? Ben böyle insanlarla geçici antlaşma niye yapmak zorunda kalayım?*¹⁴

Amerikan Senatosu Lozan Antlaşmalarının Onaylanmasını Reddediyor

1924 yılı Ocak ayında Amerikan Başkanı Calvin Coolidge 6 Ağustos 1923'te İsviçre'nin Lozan şehrinde imzalanan Amerikan-Türk Dostluk, Ticaret ve Suçluların İadesi Antlaşmalarını Senato'ya onaylamak üzere sundu. Antlaşma yanlıları ve muhalifler çalışmalarını yoğunlaştırdılar. Senato'da kurulan Komite antlaşmanın onaylanmamasını istiyordu ve "Lozan Antlaşması ve Kemalist Türkiye" ile "Senato Türk Antlaşmasını Onaylamamalıdır" başlıklı iki broşür yayınladı. Broşürler "Amerika'nın Onuru Reddi Ge-

rektirir" düşüncesini savunarak, Türk Lider Mustafa Kemal Paşa ile askeri despot olarak alay etti. Komite daha da ileri giderek, ABD'nin Hristiyanları terk ettiğini ve ve bütün haklarını despot, ahlaksız ve barbar ve uygarlık düşmanı kişilerce yönetilenlere teslim ettiğini iddia etti.¹⁵

İstanbul'da ki Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Bristol, 1924 yılı Ağustos'ta Komitenin Antlaşmanın reddedilmesi için öne sürdüğü gerekçelerde çok hatalar bulunduğunu Dışişleri Bakanlığına bildirdi. Amiral Bristol, Lozan Antlaşmasının Amerika'nın haklarını koruduğunu ve diğer bağımsız ülkelerle yapılan antlaşmalardan bir farkı olmadığını yazdı. Amerikan Ticaret Bakanı Herbert Hoover'da Başkan Calvin Coolidge'den sonra antlaşmanın onaylanmasında gecikmenin Amerikan ticari menfaatlerine zarar vereceğini açıkladı. Şubat 1925'te ise Antlaşma, deneme onayı için Senato Dış İlişki-

ler Komisyonuna gönderildi. 1926 yılında New York patriği William T.Manning'in başkanlığında yüzün üzerindeki patrik antlaşmanın reddedilmesi için bir beyanname yayınladı.¹⁶ Ancak teklif görüşülmek üzere Ocak 1927 tarihine kadar ertelendi. Bu ertelenme taraftar ve muhaliflere son bir şans daha verdi. Muhalifler ; "Kemal'in Esir Pazarı ve Lozan Antlaşması" adlı bir broşür yayınladı. 1925 sonu ve 1926 yılı başlarında, Amerikan iş adamları, misyonerler ve Türkiye ile doğrudan temasları olan özel şahıslar Lozan Antlaşmasına destek amacıyla faaliyete giriştiler.1926 sonbaharında, muhaliflerin iddialarını boşa çıkarmak amacıyla birlik sağlamak amacıyla yeni bir organizasyon kuruldu. Kurulan bu yeni organizasyona , " Türkiye ile yapılan Antlaşma'nın Onaylanması için Amerikan Kurumları ve Cemiyetleri Genel Komitesi" olarak isimlendirildi. Bu seferde, kurulan bu yeni organizasyon "Türkiye ile Ant-

14 The Lausanne Treaty-Should the United States Ratify It? A Report of the 68th Luncheon Meeting at Hotel Astor, New York, 5 Nisan 1924, Foreign Policy Association, New York, F.P.A.Pamphlet No.26, Series of 1923-24,s.25-26.

15 John M.Vander Lippe, The "Other" Treaty of Lausanne: The American Public and Official Debate on Turkish-American Relations, The Turkish Yearbook, Vol. XXIII,1993,s.54.

16 Gardiner H.Shattuck, Christian Homeland, Episcopalians and the Middle East ,1820-1958,Oxford University Press,N.Y.,2023,s.XVII.

laşma- Niçin Onaylanmalıdır” başlıklı 164 sayfalık bir kitap yayınladı. Daha sonra bu kitap Amerika’da Türkiye lehine lobi faaliyetlerinde bulunan senatör, bilim adamı ve 220 önde gelen gazeteciye dağıtıldı. Kongre seçimlerinden sonra, Senato görüşmeleri 18 Ocak 1927 için planlandı. 17 Ocak 1927’de Senato Genel Komitesi antlaşmanın onaylanması için çağrıda bulunmasına rağmen, Senato’da yapılan oylama sonucunda lehte olan oylar 50/34 ile üçte-iki çoğunluğu sağlayamadığı için ret edilmiş sayıldı.¹⁷

Antlaşmanın reddedilmesi üzerine, Amerikan Hükümeti Türkiye ile diplomatik ve ticari ilişkilerin devamı için yeni yollar aradı. Amerikan Başkanı Calvin Coolidge(1872-1933) ve Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Mark Lambert Bristol Ankara’da çeşitli temaslar yaptı. Bazı notaların teatisinden sonra, 17 Şubat 1927’de

“Modus Vivendi-Geçici Antlaşma” yapıldı. Haziran 1928’e kadar geçici anlaşmalar yapıldı. Antlaşmanın Senato’da yeniden gündeme gelmesi için, destek komitesinden Rayford Alley Başkan Coolidge’ye bir mektup yazdı¹⁸. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin gücünü artırması, büyük bir hayranlık yaratan reformlar ve uluslararası düzeyde yarattığı olumlu hava sonucu 1927 yılından itibaren Lozan Antlaşma’nın onaylanması için teşebbüsler yoğunlaştı. Amerikan Başkanı Calvin Coolidge Joseph Grew’u Ankara’ya Büyükelçi atadı. Ancak, 1928 yılında Türk-Amerikan ilişkilerinde gerginliğe yol açan bir olay meydana geldi. Bursa Amerikan Kız Kolejinde öğrenim gören üç Türk öğrencinin Amerikan öğretmenlerin etkisiyle hristiyanlığı seçmesi yüzünden, Türk Hükümeti okulu kapattı ve öğretmenleri yurtdışı yapma kararı aldı.

Amerikan Büyükelçisi Joseph Grew’un girişimleri sonuç vermedi ve Türk Hükümeti kararında ısrar etti.¹⁹ Eylül 1929’da Amerikan ve Türk Hükümetleri 1923 Antlaşmasına benzer ve hemen hemen tamamen aynı olan bu antlaşmayı imzaladı. Bu yeni antlaşma 1930 yılı Nisan ayında yapılan oylamada Senato’nun onayından kolaylıkla geçti. Böylece, ABD ve Türkiye arasında devamlı ilişkiler kurulmuş oldu.²⁰ 1936 yılında Türkiye Büyükelçiliğine atanan John Van A.MacMurray döneminde 1937 yılında ABD Büyükelçiliğini İstanbul’dan Ankara’ya taşınamabildi ve elçiliklerin denklik işlemi ancak tamamlanamabildi.²¹

SONUÇ :

Birinci Dünya Savaşı’nı kaybeden Türkiye’de bir İngiliz ve Fransız Mandası kurulması gündemde idi. İngiltere ve Fransa bu teklife sıcak bak-

17 J.A.DeNovo, American interests and policies in the middle east,1900-1939,Minnesota University Press, 1963,s.165.

18 John M.Vander Lippe, s.60.

19 Ali Güngör Işıklar,“An analysis of Turkish-American relations improvement or deterioration”, Master Theses submitted to Naval Postgraduate School, Monterey,California, 2008,s.12-13, <http://hdl.handle.net/10945/3835>.

20 A.g.m.,s.61-62.

21 Şuhnaz Yılmaz, Introduction, George Harris ve Bilge Criss’in editörlüğünü yaptığı ve “Studies in Turkish-American Relations in Atatürk’s Turkey” başlıklı kitap, Osmanlı İmparatorluğu ve Mirası Serisi- Atatürk Türkiye’si Araştırmaları- Amerikan Boyutu ,Cilt.40, Brill Publishers, 2009,s.13.

mayınca, mandacılık 18 Ocak 1919'da Versay'da toplanan Paris Barış Konferansı'nda Dünya siyaset sahnesine yeni çıkan ve Ermenileri destekleyen ABD Başkanı Woodrow Wilson'a(1856-1924) kaldı. Sovyetler Birliği'nin katıldığı konferansta ABD önemli bir oyuncu olmaya hevesliydi. İngiltere ve Fransa mandacı ülke olmak yerine, ellerini çabuk tutarak İstanbul'u işgal ettiler.

Mandater ülke olarak seçilen ABD 1919 yılında Anadolu ve Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'a manda konusunda gerekli araştırma ve incelemeler yapmak üzere farklı dört heyet gönderdi. Başkan Wilson ayrıca müstakbel Ermenistan'ın sınırlarının tespiti için bir komisyon görevlendirdi. Şüphesiz ki Manda heyetlerinin en önemlisi ve kapsamlısı General Harbord başkanlığındaki heyetti. Sivas'ta Türk Milliyetçilerinin lideri Gazi Mustafa Kemal Paşa ile de görüşen Gen.Harbord, 25 Eylül 1919'da Erzurum'a

geldi. Erzurum'da 15.Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa tarafından karşılanan Harbord Heyeti daha sonra Eçmiyazin, Erivan, Tiflis, Bakü ve Batum'u ziyaret etti ve daha sonra deniz yoluyla Trabzon ve İstanbul'a ve daha sonra Fransa üzerinden Amerika'ya geri döndü. Harbord Amerikan Kongresine Anadolu ve Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ı kapsayacak şekilde bir manda yönetimi kurulmasını ve projenin ilk beş yıllık bütçesini hesaplayarak rapor sundu. Manda önerisi, Ermenistan'ın Bağımsızlığı için Amerikan Komitesi "adlı 73 üyeli Senatör, Temsilciler Meclisi Üyesi ve Valilerden oluşan ve Başkanlığını Senatör James Gerard'ın yaptığı ileri gelenler tarafından "Türk İmparatorluğu Amerikan Koruması Altında" tanımlanarak şiddetle karşı çıktı ve manda ile "Turan Hayalinin" gerçekleşmesi önünde bir engel kalmayacağını öne sürüldü. Sonuçta, manda tekli Amerikan Kongresi tarafından büyük çoğunlukla ret

edildi.

Türk Milliyetçileri Sevr Antlaşmasını çöpe atarak, 23 Nisan 1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni kurdu. Türk Milliyetçileri 9 Eylül 1922'de Yunan güçlerini İzmir'de denize dökerek Anadolu'yu düşman güçlerinden temizlediler ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşmasını imzalayarak, ülkeyi prangaya alan kapitülasyonları kaldırarak toprak bütünlüğüne sahip bağımsız bir devlet kurdular. Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Türk Milliyetçileri 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti Devletini kurarak bu kutsal mücadeleyi taçlandırdı. 6 Ağustos 1923'te Lozan görüşmelerine gözlemci olarak katılan ABD ile Türk Heyeti "Amerikan-Türk Dostluk, Ticaret ve Suçluların İadesi Antlaşmalarını" imzaladı. Bu antlaşmalar 1924 yılında Senato'ya onaylanmak üzere sunuldu. Onaylanma işi benzer gerekçelerle 1927 yılına kadar ertelendi ve bazı diplomatik girişimler sonucu 1930 yılında onaylandı ve ABD ilk büyükel-

çisini 1927 yılında atadı ve Büyükelçiliği ancak 1937 yılında Ankara'ya taşıdı. Lozan'da sonuçlandırılmayan Boğazlar Sorunu, Atatürk'ün akıllı politikaları sayesinde 1936 Montrö Antlaşması ile sonuçlandırıldı ve Boğazlarda Türk Hâkimiyeti sağlandı.

Amerikan Protestan Bordu, I.Dünya savaşı arifesinde, 151 misyoner, 1200 mahalli çalışan, 9 hastane, 8 kolej, 46 Orta okul-Lise, 369 ilkokul, 137 organize yerli kilise ve toplamda 25.000 öğrenci sayısına ulaştı. Yabancı okulların gerçek sayısı hakkında maalesef sağlıklı bilgi yoktur. Birçok yabancı okulun ruhsatsız çalıştığı bilinmekteydi. Yabancı okul sayısının 2000 ile 6000 arasında olduğu ve bütün imparatorlukta okul sayısının 13binin biraz üstünde olduğu düşünülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 3 Mart 1924 tarihinde 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat (Eğitimde Birlik) Kanunu'nu çıkararak misyoner eğitim kurum ve hastanelerin büyük bir kısmını tasfiye etti, kalanları

ise Milli Eğitim Bakanlığına bağladı. Türk Milliyetçilerinin kararlı tutumu sonucu başta Amerika olmak üzere, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Avusturya gibi ülkelerin Ön Asya macerası başarısızlıkla sona ermiş oldu. Böylece Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki Türkiye Cumhuriyeti kendi Milli Devletini kurarak ve Milli Kültür'e dayalı çağdaş milli eğitim sistemine geçmiş oldu.

1820 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na giren ve 19.yy. ve 20 yüzyılın TBMM Hükümeti kurulana kadar Osmanlı İmparatorluğu topraklarında cirit atan Amerikan ve diğer misyonerlerinin düşman faaliyetleri Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Türk Milliyetçileri ile son bulmuştur.

Türk Milliyetçileri kapitülasyonlarla ülkeyi bir örümcek ağı gibi saran misyoner okullarının ve yıkıcı misyoner faaliyetlerine son vererek, milli devlet ve milli kültüre dayanan yeni bir bağımsız devlet kur-

dular. Ancak ABD'nin Lozan karşılığının devam ettiği görülmektedir. Lozan'ın yeniden tartışmaya açılması, Suriye'de Orta-Doğu'da en istikrarlı kabul edilen Esad rejiminin yıkılması sonucu BOP projesinin bir devamı olup, İsrail'in bölgede en etkili güç olması ABD tarafından hedeflenmektedir. ABD'nin başlıca amacı ise tek ulus devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş koordinatlarının değiştirilerek bölgeyi tamamen istikrarsızlaştırmak ve Türkiye'yi ortadan kaldırmaktır. Lozan ve Montrö Antlaşmaları Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kırmızı çizgileridir.

SON DÖNEM ERZURUM VALİLERİNİN SOĞUK İKLİMLE İMTİHANI

 Dr. Nurullah NEHİR

Anadolu'nun zirvesinde yer alan kadim şehir Erzurum, kuruluşundan günümüze kadar önemli misyonlar üstlenmiş, Osmanlı arşiv belgelerinde "Anadolu'nun kilidi" olarak anılmıştır. Osmanlı Devleti'nin güvenliğinin sağlanması açısından önemli bir lokasyonda bulunan Erzurum vilayeti, bu lunduğu konum itibarıyla karasal bir iklime sahiptir. Uzun ve soğuk geçen kış mevsimleri vilayetin kimliğiyle bütünleşmiş, Erzurum soğukun hüküm sürdüğü vilayet olarak akıllarda kalmıştır.

Soğuk havaya alışan ve hayatlarını buna göre şekillendiren Erzurumlular için ağır iklim şartları gündelik yaşamın bir parçası olmuştur. Ancak aynı şeyi Erzurum'a sonradan gelen insanlar için söylemek mümkün değildir. Sıcak ya da ılıman bir iklimden karasal bir iklime geçiş yapan yabancıların aradaki sıcaklık farkına uyum sağlamaları kolay olmamıştır. Nitekim bu zorluk Erzurum'a tayin olan valilerde dahi kendisini göstermiştir. Yerel halka göre daha iyi ya-

şam standartlarına sahip olmalarına rağmen son dönem Erzurum valilerinin de soğuk havadan muzdarip oldukları, hatta bu nedenle farklı yerlere tayin istedikleri görülmektedir.

Bu konuda dikkati çeken valilerin başında Fosfor Mustafa Sıtkı Paşa gelmektedir.

Anadolu İstihkâmâtı Komisyonu Reisliği, Trabzon-Erzurum-Bayezid karayolunun inşası ve farklı zamanlarda üç dönem Erzurum valiliği görevini yürüten Fosfor Mustafa Sıtkı Paşa, 1879-1889 yılları arasında yürüttüğü son valiliği döneminde bir tayin talebinde bulunmuştur. Mustafa Sıtkı Paşa 1888 yılında Yıldız Sara-

yı'na yazdığı bir telgrafla romantizma hastalığından dolayı artık hareket edemediğini, görevini yapmakta zorlandığını belirtmiş ve İstanbul'a dönmek için izin talep etmiştir. Bir nevi emeklilik talebinde bulunan Fosfor Mustafa Sıtkı Paşa'nın bu talebi dönemin siyasi koşullarından dolayı II. Abdülhamid tarafından uygun görülmemiş

ve paşanın Erzurum'dan ayrılmasına izin verilmemiştir (BOA.İ.DH.1085.85133). Hasta olmasına rağmen görevinde kalması istenen Fosfor Mustafa Sıtkı Paşa bu talebinden bir yıl sonra 1889'da vefat etmiş ve Erzurum'a defnedilmiştir.

1896-1901 yılları arasında Erzurum valiliği görevini yürüten Mehmet Şerif Rauf Paşa'nın da soğuk havaya intibak etmekte zorlandığı görülmektedir. Nitekim Erzurum'daki görevinin üçüncü yılında, 31 Ekim 1899 tarihinde Yıldız Sarayı'na bir telgraf çeken Mehmet Şerif Rauf Paşa, Erzurum'un havasından düçar-ı ızdırab olduğunu belirtmiş ve yeni bir görev talebinde bulunmuştur (BOA.Y.PRK.UM.48.66). 1895 yılından beri Anadolu Islahatı projesini yürüten Ahmet Şakir Paşa'nın 20 Ekim 1899 tarihinde vefat etmesi üzerine, Mehmet Şe-

rif Rauf Paşa da söz konusu telgraf vasıtasıyla Anadolu müfettişliği görevine talip olmuştur. Ancak Mehmet Şerif Rauf Paşa'nın bu talebi kabul edilmemiş, kendisi 1901 yılında Selanik valiliği görevine atanmıştır. Mehmet Şerif Rauf Paşa'nın yerine de Erzurum valiliği görevine Musul Valisi Mustafa Nazım Bey tayin edilmiştir.

Erzurum'da yaşanan en önemli toplumsal olaylardan birisi olan 1906-1907 vergi ayaklanması, kısa süre içerisinde dört valinin değişimine neden olmuştur. Ayaklanmanın ilk patlak verdiği zaman valilik görevinde bulunan Mustafa Nazım Bey 5 Nisan 1906 tarihinde görevden alınmış yerine de Diyarbakır Valisi Mehmed Ata Bey atanmıştır. Erzurum'da yaşanan ayaklanmayı bastırmak ve düzeni sağlamak amacıyla valilik görevi-

ne atanan Mehmet Ata Bey'in de soğuk havayla imtizaç edemediği görülmektedir. Yazın başlarında geldiği Erzurum'da havanın soğumaya başlamasıyla beraber çetin bir kış ikliminin yaşanacağını anlayan Mehmet Ata Bey, 4 Eylül 1906 tarihinde Dahiliye Nezaretine başvurmuş, kendisinin İstanbul'daki Memûrin Mülkiye Komisyonu azalığı görevine tayin edilmesini talep etmiştir (BOA.DH.ŞFR.369.125). Dahiliye Nezaretinin Mehmet Ata Bey'in bu talebine cevabı olumsuz olmuştur. Ancak kendisi yukarıda belirtilen vergi ayaklanmasının devamı niteliğindeki bir olay sonucu 29 Ekim 1906 tarihinde görevinden azledilmiş ve İstanbul'a dönmüştür.

Mehmet Ata Bey'in yerine Erzurum valiliği görevine Mamuretülaziz valisi Mustafa Nuri Bey atanmıştır. Vilayetteki karışık durumu düzeltmek

40

ارزوم ولایتی حدوده شریفه بلغات عامه

بسم الله الرحمن الرحيم
 ذیل از عظمی
 مکتوب قاجاری
 ع

طرح بحمد بیک حضرت یوز یارم به نزد مرتفع الحقد موقی غایت بار و قسبی سزای مند اولاده ارزوم ملک لغات
 ساعده مخصوصه حضرت غلظتی ایله ایلکی دفعه اوریا به غریبه تداوی ایلمه اولاده و جور نایجه عیالنه غم منعم
 اولیغی کی چند آیدنری عارضه قدیم نسی ایله دروغه انواع او جاع اولدغی حالده عادات ساقه ناک توبله ایلمی و
 شکله واقعاتی ضای عالی رازده نده تکیه امیدیه شمدی قد صبر و محسی ایلمه عارضه مزج برکات اولد
 اعتراف عالی بی استدانه اجموده صرفه و معصیه انیمه ایدم له الحمد سابعه موفقیوایه حضرت ولی نعمت بیست عظیم
 اهل مذکور ولایت بیدله کمال سکونه و راحت اولسه و شصده ده او جاع عیالنه ایفای و لحاظه مانع
 اولمیه و چه تشدد له سلب حضور انیمه اولد یقینه سابعه عارضه مایه حضرت یار صیه اقامه و هوا و ساد و طبیعه ده
 مالا استفاده تأیید صحت و عیاله ایلمک اوزره الهه حلبه بیرونه کی بر ولایت نقل و تحریک مایه بیست عیالنه و ولایت
 سابعه فحیمه لری سرحد فرات ۱۰ ه سنه ۱۲۹۹

ولی
 نور

OSMANLI ARŞIVI		
BEO		
3037	227736	2

ve kamu düzenini sağlamak adına önemli hizmetlerde bulunan Mustafa Nuri Bey'de soğuk ikimden muzdarip olmuş ve tayin talebinde bulunmuştur. 29 Ekim 1906 tarihinde atandığı Erzurum valiliği görevinin altıncı ayında, 18 Nisan 1907 tarihinde Sadarete bir telgraf çeken Mustafa Nuri Bey, denizden 1920 metre yükseklikte bulunan ve sekiz ay boyunca kış mevsiminin hüküm sürdüğü Erzurum'un soğuk havasının sağlığını bozduğunu belirtmiştir. Geçmişte iki kez Avrupa'ya giderek tedavi gördüğü rahatsızlığının da son zamanlarda nüksettiğini aktaran Mustafa Nuri Bey, kendisinin Adana, Halep, Beyrut gibi sıcak vilayetlerden birisine tayin edilmesini talep etmiştir. Ancak bu talep sadaret tarafından uygun görülmemiştir (BOA.BEO.3037.227736). Nitekim Mustafa Nuri Bey, 3 Ekim

1907 tarihinde Ankara valiliği görevine atanmış ve Erzurum'dan ayrılmıştır.

İkinci Meşrutiyet'in ilanından bir yıl sonra Erzurum valiliği görevine atanan Mehmed Celal Bey, ittihatçı kişiliğiyle bilinen önemli bir şahsiyettir. Üst düzey görevlerde bulunan Mehmed Celal Bey, 1909-1911 yılları arasında Erzurum'da görev yapmış ve vilayetin gelişmişlik sorununun çözümü için teşebbüslerde bulunmuştur. Mehmed Celal Bey de ismi anılan selefleri gibi iklimin ağırlığından yakınmış, soğuk havaya uyum sağlayamaktan şikayetçi olmuştur. Mehmed Celal Bey, 17 Şubat 1911 tarihinde Dahiliye Nezaretine bir telgraf çekmiş ve Hüdavendigâr valiliği görevinin boşalacağını duyduğunu, kendisinin de bu göreve talip olduğunu belirtmiştir (BOA.DH.MTV.10.40). Mehmed Celal

Bey'in talebi Dahiliye Nezareti tarafından uygun görülmemiştir. Ancak Mehmed Celal Bey, bu talebinden yaklaşık altı ay sonra Edirne valiliği görevine atanmıştır.

Tarihin Rüyası mı, Stratejik Bir Uyku Hali mi?

BÜLBÜL DAĞI'NDA MERYEM ANA'NIN GÖLGESİ

☞ Murat TAŞIR

Bir Yatağın İçinden Başlayan Yolculuk (1774, Dülmen)

Kapalı panjurlardan sızan gri ışık, taş duvarlı odada belli belirsiz bir huzme gibi süzülüyordu. Yatağa zincirlenmiş bir beden, ama uyanık bir zihin vardı o odada: **Anna Katharina Emmerich**. Felçliydi. Yıllardır ellerini bile oynatamıyordu ama gözleri başka âlemleri görüyordu. Rüyalar

görüyordu, **Meryem'i** görüyordu. Ve rüyalarında, Meryem'in yaşadığı yeri adım adım tarif ediyordu.

Bu tarifler yıllar sonra Clemens Brentano'nun kalemile "**Meryem Ana'nın Yaşamı**" olarak kitaplaştırıldı. O kitap, bir gün binlerce kilometre ötedeki bir ormanın içinde yankılanacak bir kehanetin başlangıcıydı.

Sayıklamalarla Açılan Kapı (1891, İzmir)

İzmir'in taş sokaklarından birinde, Filles de Charité Tarikatı'nın yönettiği bir hastanede yaşlı bir kadın ölüme yaklaşmaktaydı. Dudaklarından dökülen sözler çelişkiliydi ama tekrar ediyordu hep aynı cümleyi:

“Keçilerimi otlatırken bir yıkıntıya rastladım... Siyah başörtülü bir kadın vardı orada. Bana ‘Ben Meryem'im’ derdi.”

Kimse ciddiye almadı. Ta ki başrahibe **Marie de Mandat Grancey**, Emmerich'in kitabını okuduğu günlere kadar... Bir şeyler zihninde örtüşmeye başladı. 29 Temmuz 1891 günü, bir keşif heyetiyle Bülbül Dağı'na yürüdüler. Ormanın içinde yıkık dökük bir Bizans kilisesine rastladılar. Kiptaki tarifle birebir uyuşuyordu.

Ve işte o gün, **çığlıklar yankılandı dağda:**

“**Bulduk! Meryem Ana'nın Evi bu!**”

Ama bu sadece bir inanç sevinci değildi. Bu, tarihin, siyasetin ve teolojinin yeni bir satranç taşının oynandığı andı.

Rüyaların Üzerine Tapu Çekmek

Yıl 1850. Henüz Osmanlı ayaktadır. **Panaya Kapulu**, yani Bülbül Dağı, Batılı misyonerlerin dikkatini çekmeye başlamıştır.

İlk satın alma teşebbüsleri bu tarihlerde başlar. **II. Abdülhamid döneminde** dahi, bölgeyi almak için çeşitli yollar denenir ama muvaffak olunamaz.

Ancak **asıl mücadele**, 1930'lara gelindiğinde kızışır.

Yeni kurulmuş Cumhuriyet'in Batı ile mesafeli ilişkileri, bu bölgeyi milli bir hafıza alanı olarak korumayı gerekli kılar.

Sahneye, adını Lozan'da da duyduğumuz bir figür çıkar:

Mahmut Esat Bozkurt.

Kuvayımiliye'nin hukukçusu, Atatürk'ün yakın yol arkadaşı. İşin ilginç tarafı, Bülbül Dağı'nın tapusu da **onun üzerine kayıtlıdır.**

Batı'dan gelen tüm teklifleri reddeder.

“**Burası Türk toprağıdır. Kimseye satılamaz.**”

Hafızanın Satışı (1950'ler)

Tarih akışını durdurmaz.

Yıl 1950. Demokrat Parti iktidardadır. NATO'ya giriş süreci, Marshall yardımları ve Batı'ya entegrasyon...

Bu atmosferde, Bülbül Dağı da rüzgârın yönüne göre kader değiştirir.

29.200 metrekaarelik alan, Meryem Ana kültünü yaşatmakla görevli bir derneğe devredilir.

Bu derneğin başında, bugün hâlâ adı duyulan bir figür vardır: **Kristal Zeytinyağları'nın sahibi Noel Mikalef.**

Tapular verilir. Vatikan devreye girer. Efes, artık sadece bir antik şehir değil, **bir hac merkezi** olur.

Ve o eski yıkık kilise, dualarla, törenlerle, yılda milyonlarca Hristiyan'ın ziyaret ettiği **bir inanç mabedine** dönüşür.

Tapuların Dili, Sessizliğin Yankısı

Peki, bu sadece bir mülk satışı mıdır?

Hayır. Bu, **teo-strateji** dediğimiz bir aklın parçasıdır.

Toprak, sadece toprak değildir.

Tapu, sadece tapu değildir.

İnanç, sadece inanç değildir.

Bu satış, dini sembollerin coğrafi hâkimiyetin bir aracı hâline geldiği bir dönemin belgesidir.

Tarihi, Emmerich'in rüyaları değil, **arazi devri belgeleri** yazmıştır.

Ama bu yazı, görünmez harflerle kaleme alınmıştır.

Atatürk'ten Menderes'e—Bir Hafızanın Dönüşümü

- **Atatürk dönemi:** Bülbül Dağı bir miras, bir direniş ve bir sembol olarak korunur.

- **Menderes dönemi:** Batı'ya yanaşma adına, bu sembol "rahatlatılır." Tapular el değiştirir.
- **Bugün:** Dağ hâlâ orada. Ama ruhu, artık başka dualarla yankılanır.

Assomption ve Akidenin Ters Yüzü

Katolik Kilisesi'ne göre Meryem Ana, ölmemiştir. Bedeniyle birlikte göğe çekilmiştir. Bu olay 15 Ağustos'ta "Assomption" yortusuyla kutlanır.

Peki soralım şimdi:

Göğe çekilmiş birinin dünyada evi olabilir mi?

O hâlde bu ev neyin üzerine kurulu?

İnancın mı, yoksa jeopolitiğin mi?

Efes'e Çakılan Kazık

Bu olay, sadece bir efsane değil, **bir coğrafi işarettir.**

Tıpkı Osmanlı'nın Bizans henüz çökmemişken, Eyüp semtine "Eyüp Sultan burada" diyerek bir türbe dikmesi gibi...

Efes'e de bir inanç kazığı çakılmıştır.

Adı: Meryem Ana Evi.

Kaynağı: Emmerich'in rüyası.

Mührü: Noel Mikalef'in tapusu.

Sessiz şahidi: Bülbül Dağı.

Tarih Kiminle Konuşur?

Bugün Efes, milyonlarca Hristiyan için **bir hac yeri**, Vatikan için **bir zafer**, Türkiye içinse **turistik bir diplomatik alandır.**

Ama Bülbül Dağı, hâlâ yerli yerinde durmaktadır. Orman, taş, kuş sesi... Ve belki de hâlâ, birilerinin rüyası.

Ama o rüya bu kez bize ait değildir.

"Toprak mı kutsaldır?

Yoksa o toprağın üzerinde anlatılan hikâye mi?"

Bu sorunun cevabı yok.

Ama sorunun kendisi, **bugün hâlâ Bülbül Dağı'nda yankılanmaktadır.**

Kaynakça

- Emmerich, A.K. (1852). Das Leben der Jungfrau Maria, Clemens Brentano tarafından derlenmiştir.
- İzmir Arkeoloji Müzesi Arşivleri, Hakkı Gültekin Raporları.
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü: 1950 yılı kayıtları, Panaya Kapulu bölgesi.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, NATO üyeliği belgeleri (1952).
- Vatikan Resmî Duyuruları: Assomption yortusu tanımı.
- Bozkurt, M.E. (1931). Türkiye'nin Hukukî Bağımsızlığı Üzerine Notlar.

Nihat Genç'in Edebiyat Dünyasında Mekânlar 1: CINIVIZ'IN DAĞLARI

☞ Lütfü ŞAHSUVAROĞLU

Bazı insanlar ağaç gibi ayakta ölür. Ya da dağ gibi dimdik, sıralı, yüksek, yukarıdan bakan, kendine mahsus edası ve sözüyle, esintisiyle, nefesiyle, soğukluğu ya da gölgelemesiyle...

Nihat da ayakta öldü.

Dağ gibi, ağaç gibi...

Dağların tepesindeki ormanın ortasından yükselen ama ne hikmetse arada yükselen bir kayanın üzerinde yükselen meşe gibi...

Belki kavak gibi uzun değildi, ama onurlu ve sağlam duruyordu kayanın üzerinde.

Elias Canetti dik durma ile dağ yahut ağaç ara-

sındaki ilişkiye dikkat çeker. Hep ayakta durma ânı önemlidir. Kalecinin Penaltı Ânındaki Endişesi adlı kitap Nihat'la bizim tıpkı Martı Jonathan gibi başucu kitabımızdı.

Hep dik durabilir miyiz, bir yalçın kayalık gibi, onurlu bir sıradağ gibi, bir ağaç gibi...

“Kanatları suya değmiyor martıların

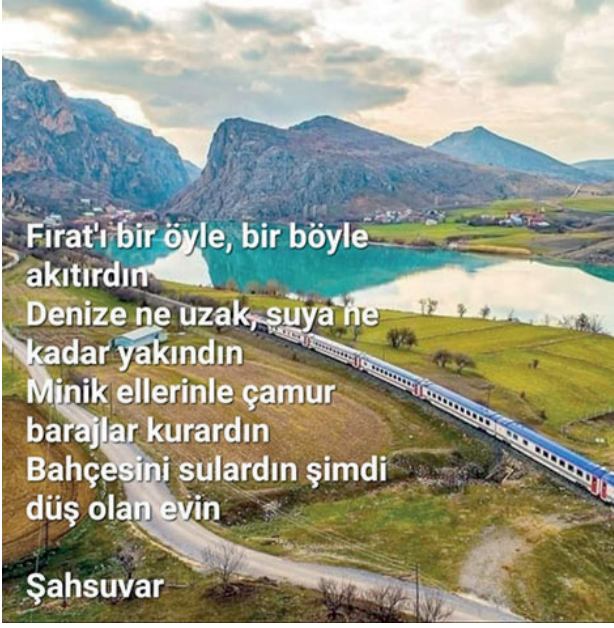
Böyle uçsak bile böyle duramayız

Böyle yakalayamayız avımızı

Böyle tepeden inme, bir çırpıda”

Eylül Seneleri'nde 1983'de yayımlandı bu şiir, Nihat'a ithaf etmiştim. Nihat o zaman pek canitez

idi ve bütün o arakesit ikliminde biz içerideyken ne var ne yok okumuştı. İhtilal her şeyi güya rafa kaldırmıştı ama gönüllerimizdeki yarım kalan heyecanları, titreşimleri yok edememişti. Belki siyaseten bir kitinleşme yaşanabilirdi ancak Türk gençliği için her şey bitmiş değildi. Bu geçici kaos, birbirine kırdırarak ikbal gözetenlerin devri de er ya da geç geçecekti.

Her şeye rağmen ayakta kalmalıydık.

Ayakta, Mucuk'un haykırdığı gibi. Mucuk kim mi? Bizim koğuştta 16 yaşında örgüt kurmaktan hapse girmiş mahalle arasındaki oyunlarını polis sin ciddiye almasıyla başlayan ve hiçbir yarın bırakmayan alfabenin, kendine mahsus kuş dilinin mucidi:

"Sımsıkı daş gibi, dimdik, Mucuk geliyor şimdik..."

Ayakta kalmalıydık! Nasıl mı? Nasılsa öyle... Dergi çıkararak, gazete basarak, dernek kurarak, yazarak, haykırarak, özeleştiriyerek...

Hemen millet gazetesini çıkardık, üç ay yürüdü, ardından Genç Sanat'ı kurduk.

Ayakta durmalıydık. Yürümeye başlayan çocuklar gibi, yeniden

Yeniden ve biteviye...

Canetti bize bunu söylüyordu:

"Ayakta durma

Ayakta durmaktan övünmemiz, ayakta durma hiçbir desteğe ihtiyaç duymadığımız için kendimizi bağımsız hissetmemizden kaynaklanır. İster insanın çocukken ilk kez ayakta durmasının anısı, ister doğaları gereği, neredeyse hiçbiri iki ayağı üstünde duramayan hayvanlar karşısındaki üstünlük duygusu buna katkıda bulunmuş olsun, ayakta duran bir insanın kendinden emin ve kendine yeterli olduğunu hissetmesi olgusu sabittir.

İnsanın oturma ya da yatma pozisyonundan ayağa kalkması özel bir çabanın sonucudur ve ayağa kalkışı kendisini olabildiğince uzun boylu kılar. Uzun süre ayakta duran biri ya bir ağaç gibi yere sımsıkı bastığı için ya da korkmadan ve

saklanmadan kendisini bütünüyle gösterdiği için, dayanıklılığını ve direnç kapasitesini sergiler. Ne kadar sabit durursa, dönüp etrafına ne kadar az bakarsa, o kadar etkileyici olur. Göremediği halde arkasından gelecek bir saldırıdan bile korkmadığını gösterir.

Ayakta duran adamla etrafındakiler arasında bir mesafe varsa, duruşunun etkisi artar. Kendi başına yalıtılmış bir biçimde, başkalarına yüzünü dönmüş; ama bir şekilde onlardan ayrı ayakta duran bir insan özellikle etkileyicidir.

Sanki kendisi tek başına hepsinin yerine ayakta duruyor gibidir. Onlara yaklaştığında, onlardan daha yüksekte durmaya özen gösterir; aralarına girerse, bu insanlar onu omuzlarına alıp taşıyarak, üstünlüğünü yeniden kurarlar. Bağımsızlığını kaybetmiştir; ama artık, adeta hepsinin üzerinde oturuyordur." (1)

Nihat Genç'in 'nev'i şahsına münhasır' edebiyat dünyasındaki kavramları, onun aktüel kavga,

siyaset, veryansın, tartışma, köşe yazarlığı üslubundan ve olaylar silsilesinden ayırmak kabil ol- saydı; kendisi de bunu dener ve belki yazılarında zaman zaman elde etmeyi düşündüğü büyük ya- zarlık- büyük romancılık payesine erişmek için dizini kırıp şaheserini vermeye hamlederdi. De- nedi ama Bahattin Karakoç'un "acelem var" şiiri- ni daha ilk yazarlık yıllarında içselleştirmişti. (2)

Zaten böyle bir tasnif bence Nihat Genç'i an- lamamak da olurdu. Zira onun dağları, dağların arasındaki yarlar, ortasından geçen kâh haşin kâh durgun akan ırmaklar, yükselen hep dik du- ran ağaçlar, özellikle Karadeniz yaylaları, Toros- lar, Eğin-Kemaliye kanyonu, o Karanlık Kanyon ve Fırat... sonra ormanlar, zeytinlikler, meralar, bu yurdun otları dahi kutsaldır, çiçekleri, börtü böceği hepsi onun sanatının en felaketli anların- da bile ilham perileri olmuştur. Sanatının ve kav- gasının... Bu kavga, sanki her devirde başka başka çevreler, arkadaşlar, başka başka siyasilerle sür- dürülen çoğu kez de tamamlanmayan işler güçler gibidir; olsun, Nihat çok değişmiş sanılsa da as- lında hiç değişmeyen: delişmen, haşarı tabiatıyla annesinin ona seslendiği gibidir: Cıvıvız.

Mekânlar bizatihi onun yazarlık serüveninin her aşamadaki heyakilleridir. İster halk ağzında- ki, ister Nasreddin Hoca'dan miras, ister Batı ya da Doğu literatürlerindeki bir anlatıyı kullanır- ken olsun, ister kendi yarattığı bir mesel olsun anne ya da sevgili, kâh seven kâh terk eden ka- dından çocukluk yüzlerine, baskın erkeklerden fırladık siyasetçiye, sahibinin sesi medyamenden Amerikan köpeklerine kadar zaman zaman üslu- bunu sertleştirdiği ve/veya kahvehane sohbetine döndürdüğü demlerde bile bazı paragraflar, yü- reğine yeni soluk getiren açılar, işte o saygıyla ör- düğü doğal mekânlardır.

O mekânlardır ki, efsunlu bir arka-plan katar Nihat Genç'in iddialarına, duruşuna...

Hüseyingazi Tepesi, Hamamönü, Hemhüm Camii, Kemaliye'nin suları, konakları, dağları. Toros'un geçit vermezliği, Karadeniz'in onurlu

dalgaları, ormanlarının dik duran, toprağa sıkı tutunan ağaçları, Anadolu'nun eşsiz bozkırı onu Neşet gibi toprağa bağlar. Bu Toprağın Sesi'ne, ruhuna gizemine, hatta inişli çıkışlı tabiatına...

Künfücüüscü Mensiyüs (MÖ 372-289) da Ni- hat gibi dağların doğal görünümünün tahribatı- na karşıdır, ormanların yok edilmesine... Nihat'ın sesi Mensiyüs'ün günümüzdeki yansımasıdır sanki.

"Mensiyüs ağaçların kesilmesini ahlaki yoz- laşmayla bağdaştırır: Bir insanın erdemini yi- tirmesi, ağaçların balta ve nacaklarla kesilip bir dağın çıplak bırakılması gibidir. Orman örtüsü dağların tabiatında vardır." (3)

Dağların doğasının peşinde olmak, onlarla dünyasını, dâvâsını, vistasını şekillendirmek her edebiyatçıda maya olarak yerleşik olmalıdır.

Mekânlara eklemli insanlar... felsefeleri, şahsi- yetleri ile...

Hoca Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Hacı Bektaş ve aile yadigârları...

Yaralı bilinç, yaşanan çileli ömür, maskelerin ardını görebilme yetisi...

Annesi, İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif'i ilk şiirlerini okuyup tenkit ederken şöyle demiş:

"İncesini ipe, kalınını sapa dizmişsin."

Akif de kendi poetikasını tanımlarken "Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek" demiştir.

Nihat Genç'in bu çağın soylusu olarak sanatın- da hakikat güneşini arkasına alarak önüne bak- ma kabiliyetini gözettiğini söyleyebiliriz. Artık önüne ne geldiyse... Dönemsel olarak metinlere- rası çelişkiler bu kabiliyeti rencide etmemekte- dir. Çünkü o, zaten yine o metinler arasında çoğu kez insanın hata yapmasını, kusurlar işlemesini normal sayan müsamahaya sahiptir başkaları konu olunca. Kendi yapıp ettiklerini de bu çerçe- vede hiç kibire kapılmadan serdedebilmektedir.

Veryansın'daki ellerini -ki el kavramını da bir

vakit masaya yatırmak gerek; zira el, Nihat'ın eli hele ki çok özel kızılı konuşmasına rağmen konuşmasına destek veren hatta onu hızlandıran bir maniveladır, yazdığı zaman da daha laptoplar icat edilmediği dönemlerde daktilonun tuşlarına en seri basan parmakları haizdi- kaldırarak âdeta tanımlayarak, hatta çizerek anlattığı dağlar:

“O dağ bedenlerine, o yalçın kayalıklara baktığım zaman aklım kahr. Sanki orada ilahi bir şey var.”

Dağların üstünde dağlar var, dağların arkasında dağlar, servetlerin serveti, ötelerin perdesi gibi...

Portakal gibi patates gibi soyulması doğaya ihanet ediyormuşuz gibi!

Zenginlik hazineler madenlerinde mi ilahi duruşlarında mı ben başka şeyler söylüyorum!”

Şimdi tamahkâr, sınır tanımaz vahşi madenci İliç'in evlatlarını kandırıp zehirlediği ve bir de liçin altında unuttuğu yetmiyormuş gibi Kemaliye'nin, Egin'in dağlarına, dağların altındaki altınlarına göz dikmiş benziyor. Bir de korkunç bir hadnaşinaslıkla, neymiş efendim; gerekirse Kemaliye'yi taşırlarmış...

Dağların o müthiş servetini sen ne bilirsin ey müstemlekeci? Nihat'ın anlattığı dağlar değeri ölçülemez işte o dağlardır.

“Dağların üstünde dağlar var, dağların arkasında dağlar, servetlerin serveti, ötelerin perdesi gibi!

O yüksek demirden granit tepelerde ruhumuzu eğiten felsefe okulları var!

O yalçın tepelerde düşüncemizin yuvası var!

Göklere meydan okuyan duruşuyla içimizde yükselen ve hiç bitmeyen yücelikleri var!

Dağlar arkası dağlar, yukarılara bakan derin gözleri, yağlı boya tablolar ve kart postalların, en yakışıklısı!

Dağların arkası dağlarda kaynayan kazanlar var!

Manzarası neden büyüler bizi?

Aklımı başımdan alan dağlar!

Düşüncemizi sonsuzluğuna taşıyan!

Sanki ruhumuz ebediyyen o tepelerde taş kesilip donup kalmış!

İçimize kök salmış sıra sıra yüksek yalçın tepelerin ve dağların görüntüsü!

Düşüncemiz sanki taştan heybetten kalıbına oturmuş!

Dağlar, bir soyut bir kelime bir fenomen, sanal hiç değil, ağırlığı cüssesi heybeti olan, gerçek bir varlık, adına dünya diyor doğa diyoruz, insan uydurması bir tartışma hiç değil!

Manzarası kendinden de neden yüksek, nereye çağırır bizi?

Gümüşhane'nin demirden dağları, aşıyorsun, Erzincan'ın el değmemiş göz görmemiş, altın rengi ve kurşuni ve toz rengi tepeleri, Allahım genişlikler içinde bu ne yücelik!

Ne zaman görsem yolu uzatırım, ne keyiflidir uçakta pencere yanı, Toroslar'ı seyretmek, Isparta'nın ve Niğde'nin dağları!

Terör yüzünden kırk yıldır giremediğimiz Erzincan'ın ıssız tepeleri, ne kadar sert ve soğuk ve uzak, düşlerinizi eriten, donmuş öfkeden tepeler!

Açık havada Borçka'nın Arhavi'nin tepeleri ve o yüksek tepelerin de üstünde kat kat sıra sıra bulutlar içinde karlı tepeler, akıl almaz yüksekliklerde işte karşınızda Kafkasya dağları!

Kaf dağının ardı gibi, ulaşılmaz tepeler, taşkın duygular, sonsuz yücelikler, zihninizde bir şölen başlıyor!

Zihniniz hangi yemeği istiyorsa işte karşınızda sofraların sofrası!

Dünyamızın mucizevi, doğal mabetleri, gözle-

rimizi ruhumuzu alıp, kayıplara ötelere karıştırır!

Aşağılarda çok mu aşağılandık, bu yüceliklere neden hayranız!

O granit tepelerin bir ruhu mu var!

Orada ebediyen asaletiyle bize yolu gösteren, yaşlı ve kahraman bilgeler mi var!

Yalçın tepeler hayal dediğimiz şeye neden bu kadar yakın durur, ve bakışlarında küstahlık ve kibir ve bilmişlik, neden hiç yoktur!

Hem çok büyük hem çok güzel olmayı nasıl başarmışlar?

Güçsüz anlarımızda bize sanki bir saltanat bir egemenlik uçsuz bucaksız bir imparatorluk, bağıyor gibi, açıyor bahçelerini biz de kuşları gibi cıvıdayalım diye!

Poz verir gibi duruşlarında, çok tutkulu ilahi sözler saklı, çeliğin demirin aşka gelmiş taş olmuş hali!

Allahım bu ne mükemmel suskunluk, lezzetlerin en güzeli en yükseklerde saklı?

Düşüncemi alıp tepe tepe yücelerde gezdiren!

İçimdeki yer çekimini kaldıran ancak oradan baktığımda rahat eden!

Durduğum yere o da bana bakıyor derin gözleri, içimde bir şey kabarıyor, anında ömürlük yorgunluğumu alıyor!

Hiç el sürülmemiş başka hiç kimse görmemiş akşam güneşiyle sim sim parlayan geniş alınlarıyla gümüş tepeler!

Saldırmıyor, hücumla geçmiyor, hiç korku eziyet vermiyor, üstünüze düşmüyor, dağlar arkasında dağlar, düşüncemin buz gibi derinliklerini eritiyor, şırl şırl akıyor, buluyor yolunu, buluyor sesini düşüncem, yüksekliği başımın tacı oluyor!

Özgürlüğün doğduğu vatani bu tepeler mi?

Dağlarda başka tür bir irade mi var, yüksekler yücelerle sessizlik, şarkılarla renklerle heybetiyle

ahenk içinde!

Bu granit tepeler içlerinde neyi saklıyorlar böyle, sınıksı!

Kap kara bulutlar geçip gider ve yakıcı güneş gelip geçer ve kar ve yağmur ve kuşlar gelip geçer, sanki onlarda Tanrı'nın sağlamlığı, sanki onlarda kırılmaz bir şey, yıkılmaz bir şey var, Tanrı'nın evi gibi, doğanın en cesur askerleri, düşüncemizin kalelerini bekleyen ordusu!

Neden bir an için olsun umutsuz inancsız amaçsız bir görüntü vermezler, neden, ulaşılmaz bir gücün sahibi gibi dururlar ve tek tek taşlarını düşürse de her bakışınızda yeniden boy verir enginliklere kök salarlar!

Ve varlıklarına inandırırılar sizi, işte dünya dersiniz, işte dünya, işte dünya, işte dünyayı bekleyen kutsal nöbetçiler!

Granit tepelerin bizden uzak tuttuğu gizlediği bir şey mi var, milyonlarca çağdır aynı yerdeler, sonsuz ömürleri bize ölümsüzlük mü bağışlıyor!

Geçici olmayan, uçucu olmayan, ölümlü olmayan, hayal gibi kaybolmayan, asla hüsrana uğramayan ve hiç şüpheye düşmeyen, insanın öz varlığı, bir direniş mi öğretiyor?

Seni beni bizi, yücelerin yücesine kim taşıyor?

Neden dağ başlarında ilahi bir hayranlığın sevinci içindeyiz, kat kat karanlık ve kalın perdeler açılır, pırıl pırıl semalar içindeyiz!

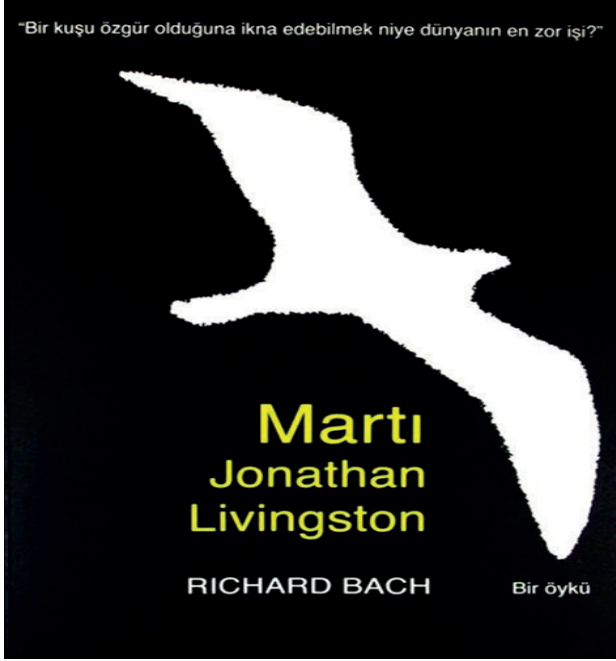
Sapasağlam duruşları, yalnız dağ başları insan büyütür, başka tür pencereler açılır, bakışlarımız dindarlaşır!

Kaskatı sert duruşları, dünyaya hiç taviz vermeyen, ruhumuzun hazineleri!

Hiç erimeyen hiç vaz geçmeyen, ruhumuzu kimliğimizi dilimizi düşüncemizi ilahi bir tutkal-la kendine bağlayan!

Bir yanı bahçeler çayırklar ormanlar içinde renk renk cümbüş içinde bir yanı kopkoyu lacı-

vert karanlığa gömülü, başı ötelere uzanmış, vücudumuz ve ruhumuz gibi, ve dünya dediğimiz, aynı bedende!

Ve her biri heykel gibi, neden hepsi, en yakışıklı çağında en gencimiz gibi!

Hem ihtiyar bilge bir profesör, hem sevgilimiz gibi!

Kimse çözemedi dağların bu ürküten heybetli duruşunu, işte bir bakışıyla askere alıyor gibi, işte sert bakışları, komut verir gibi!

Bir yanardağ olup henüz lavlarını fışkırtmadan işte orada duruyor dimdik içimizi patlatan, saf coşkunun semalara yükselen ilahi çılgılığı!

Sanki insan denen varlığın öz yurdu gibi, sanki eşikten aşınca, ruhumuz öz vatanına öz anne babasına kavuşacak gibi!

Zihnimin alamadığını, düşünceye sığmayanı, muhakeme, idrak edilmeyeni, ufkunda hayranlıkla gezintiye çıkartan!

Doyumsuz lezzetler içinde baka baka işte o tepelere, kırışıklıklar iniyor işte suratımız yaşlandıkça, gider ayak ömrün, hayretiyle, sert kemikli topografyasına dönüşüyor suratımız, seyrinde donakaldıkça!

Ne güzeldir düşünceler içinde yükselen düşünceler, dağlar gibi semalarda yüceleşen, ve kafatasımızı parçalamadan, dağlar gibi bozulmamış yerinde duran!

Zihnin açıklayamadığı, gözün görüp inanmadığını, bakışlarıyla, kemiklerimizi tavında dövüp demirleştirip şekilleyen, şüphe yok, insan evladı özgürlüğü bu manzaralarda öğrendi!

Dalıvermeyin bir bakış emeksiz zahmetsiz manzarasıyla büyütür sizi!

O kurşun bakışların, insanı çok erkenden öldürdüğünü, aklı karışıkların örtüsünü kaldırdığını, görürsünüz!

Özgürlük, hadi, istediğin yere gidebilmektir diyelim, dağlar arkası dağlardan nereden yol bulur düşüncemiz, ruhumuz istediği tepelere ötele-re uçurmak için bahane mi arıyordu?

İçimizdeki yer çekimini kaldıran ancak oradan baktığımızda rahat eden, uçurumumuzun yuvası!

Her insan evladının zihninde uçurum kıyısında çatısız ama terası çok geniş bir evi vardır, tıpkısı ikizidir, yastıklı yorganlı evinin!

Dile getirilemeyen bir şey var o yalçın tepelerde!

Dağlarda mı apoletlerini madalyalarını takıp süslenip püslenip görülmek istiyor, bizlere!

Aya güneşe bulutlara göklere kılıcını çekmiş kahraman gibi bize mi poz veriyor, bu havalı gösteriş, başka kime olacak, ben yoksam o da yok, o yoksa ben de yokum, ama işte varım, sonsuzluk dediğimiz sınırlarımız, işte bu kadar, aramızda dağlar var!

Ağırlık fiziki bir güç hacim yoğunluk değil, zihnimizin ufukları dağlar, dünyamızı tohumlayıp büyüten, sonsuzluğuna çeken, o kartal gözler başka derinliklerine süzülüyor!

Zihnimizde belki o yüksek tepeler gibi 'görülmek' istiyor, başkalarına da göstermek istiyor, belki mahrem iç ziynetlerini!

Dalgın bakışlarımız granit taşlarını kabuk kabuk soyup, kalbine ulaşmaya çalışıyor, ama o halden çok memnun, dingin huzurlu duruşunun!

Zihnimiz de kimbilir dağlar gibi harika ve gizemli bahçelerine çağırmak ve çırcıplak ifşa etmek istiyor kendini!

Dağlar arkası dağlar, soyunduğumuz yer, ebediyet karşısında çırcıplak soyunmak için bahane aradığımız, yer!

Belki de bizim de taşlarımızı düşürmemizin vakti geliyor, soyundukça güzelleşen!

İçimizdeki, o ben, belki de dağlar gibi kalıcı, ve dünyaya sabit, ve en ince en kırılgan ucu, ulu göklerde dağlar gibi, ‘ben’ dediğimiz şey yoksa o yüksek tepelerde mi geziniyor!

Yaşlı gövdesi atalarımız gibi tarih gibi, kaderimiz gibi, yaratıldığımız ilk gün gibi, vatan dediğimiz ayağımızdaki prangalar gibi, ama o yüksek iri gövdeleri, çok sabırlı bilgelerin deha beyinleri gibi ve sanki sonsuzluk mahkemesinin acımasız yargıcları!

Hayal gücümüzü rengarenk zengin çeşit çeşit
toz pempe pırıl pırıl rüzgarlarla savurur ve savaş
ve bitmeyen fırtına, çağlar değişir ama dağlar bil-
dikleri hep o yerde neden durur ve kimi bekler!

Dağların duruşunda bir kesinlik var, işte ben en yükseğim ve buradayım, diyen, varlığım işte bu, kimlik ve cüce şarlatanların soyut kelimele-riyle oyalanmayın, diyen!

Dağlarda, saf insan var, cinsiyetsiz, yaşsız, etnik dini farkı olmayan ve ama benim de insan gibi ego ve benlik gibi otantik ve varoluşla ilgili ilahi bir hikayem var, diyen! İnsan kendine merak saldııkça vurur dağlara!

Şöyle mi diyor, hiç kimse bana Tanrı'ya karşı geliyor diyemez, hiç kimse bana kafır o bizden değil diyemez, dağlar arkası dağlar, kendinde kendisi olan ve hiç yaralanmayan ve hiç kendinden kuşku duymayan!

Bir söz bir lakırdı bir dedikodu bir tartışma hiç
değil, dağ işte, varlığıyla varlığımız aynı toprak
aynı kan aynı nefes, karşımızda ebediyen duran!

İstedigğin kadar hayatının alışkanlıklarını geleneklerini düşüncelerini değiştir, ama hakikat bu, yücelerin yücesi, yerini hiç değiştirmeyecek, aynı anda hem dünyanın hem de ötelere öznese, nefes nefese düşünce, yaşadıkça işte o yüksek tepelere sen istemesen de adımların değil zihnin tırmanacak!

Dağların arkasında dağlardan metafiziğe giden bir yol var, sonsuzluk duygusunu içimize sokuverir, dağ başlarında çok zamanlar unuttuğumuz o muhteşem yalnızlığımız var!

Türkülerin bilgelerin sözleriyle gezintiye çıkartır, ne zaman zihnimde gezintiye çıksam, çok güçlü bir maceranın başladığı hissine kapılırum, dağlar arkası dağlar ötelere sayfa sayfa okutur!

Dağlarla yüzleşince hiç çelişmeyiz kendimizle, yalan dolan arınır gider! Sanki bir şeye inanmanın mecburiyetinde hiç değiliz! Sanki dağların arkasında dağlarda kaybolacağımıza hiç inanmıyoruz, dağlar, ‘hiçliği’ mi, bomboş gündelik endişeleri mi, fuzuli yükleri, ahr elimizden!

Asla yanılmayacağımız bir kesinlik verir, asla yolumuzu değiştiremeyeceğimiz, ötelere, bedenimizden ruhumuza açılan bulutların üstünde bir köprü!

Artık hiç bir şeyi sorgulamak istemeyen güzellerin güzeli, en güzeli, dağların arkası dağlar, sebebini sen de bilemezsin ama hep yoluna hep yollar açar!

Zihnin nehir suları gibi şırl şırl akar ve çöpü pisliği katıp önüne pirüpak tertemiz yıkayıverir!

Bizi çürüten bizi öldüren bizi kandıran bizi
oyalayan şeylerin endişesini elimizden alan, dağ-
ların arkası dağlar, gözlerimiz adımlarımız yol al-
dıkça yükümüzü hafifleten!

İnsan ve bitki ve hayvan, hepsi sırlarını aç aça
düşünce düşünce tohum tohum renk renk saç-

rak hayatını yaşıyor, ama kayalar başka, sanki, güzelliğini kıskançlıkla içinde saklıyor!

Bir gençlik mevsimi yaşayıp sırlarını tek bir iklimin rüzgarı karıyla, savurmak istemiyor!

Granit tepeler, sımsıkı, tutundukları ve gizledikleri şey neyse, açığa vurulmayan herkese gösterilmeyen, bilgelik mi öğretiyor!

Ne bir rüzgar bekliyor ne bir dost, o muhteşem yalnızlık, destansı manzarada, hava pırıl pırıl açık, ve sağlam bir yürek ve özgür bir kafa, ve dopdolu ve çepçevre bir genişlik, bahçelerin bahçesi, bir insan olarak yaşadığınızı hissettiğiniz o an, şükür dediğimiz dünyaya nihayet adım attığımız, o an!

Belki de dağların heybetinde zamanı küçülten vakti iklimi umursamayan bir şey var, dimdik uzamlarında zamanı eriten zamandan daha güçlü bir saydamlık!

Dağların ufuklarında geçmiş ve gelecek aynı anda, her şey geçer gider ama sanki bu poz verişte saklı insan duruşumuz!

Zorlu sınavlardan volkanlardan geçmiş ve ruhumuza eklenmiş içimizde hiç bitmeden tüten ateş!

Dağlar arkası dağlar, yücelerin iradesiyle, içimizdeki boşluğu dolduran, yalnız ve ölümlü değilsin, diyen!

Ve neden fırtına kuşları gibi düşüncemizin tepelerinde uçar, uçmakla düşünce ne kadar yakın!

Ne zaman yolum düşse o ulu yüce tepelere, durdurun şu arabayı, derim, kütüphanelerde arayıp bulamadığım, donma derecesinde düşüncemi ayaklandıran!

İki dünyayı da ferahlandıran!

Düşüncenin uçurumların aleviyle eriyip öte-lerin kalıplarına döküldüğü o ilahi tapınak durmaksızın hep bizi çağırıyor!

Ne zaman o uçsuz bitimsiz tepelere vursam, tepelerin ardında başka tepeler, fırtınalarla bir

alametin bir kıyametin tam ortasına düşerim!

Sanki hayat terazisine ağırlığımı koyduğum, işte bu koca koca dağlar, düşünceden dağlar, insan dengemi tövbe ettirir gibi sıfırdan ayarlar!

İşte tarihim, işte öz varlığım, bu yüce dağlar ve türküleri, derim, sanki aynada ruhumu görmüş gibi kendime gelirim, sanki bu ölümsüz mevsim hiç bitmeyecek!

İnsana iradesi ve sabrını ve özgürlüğünü ayna gibi yansıtan, dağlar arkası dağlar, çarpıp sert bakışlarına, geri döner yankısı, sabah akşam her gün bir ömür içimde ürpertiyle tınlar, ve düşüncelerimi sonsuzluğuyla durular ve bitmez o yankının sesleri rüyalarımın şarkısı!

Büyüklik kahramanlık ve öfke ve dünyalık oyalanmalar, silinir gider, ve geri dönülmez o yolda, kalbim, dağlar kadar büyük bir çelenk!

Hayatla dopdolu!

Ey insanlar, yol bitmemiş imkân tükenmemiştir, dağlar arkası dağlar, içimizdeki gizli savaşları bitiren!

Ayak basılmamış el değmemiş, dağların düşünce coğrafyası, işte endamı boyu posu cüssesi, doğayla yıkanmış tertemiz elbisesi, hayatın!

İsteseniz de dizginleyemezsiniz, isteseniz de içinizden çıkartmanız mümkün değildir, içinizdeki aşkın o mesafeleri kısaltan ulu tepeleri!

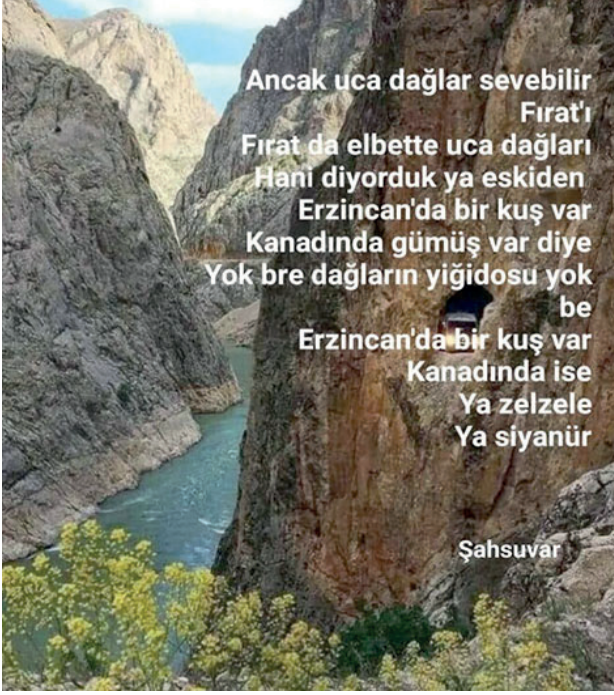
Sonsuzluğa ulaşılmaz diyenleri nezaket ve yumuşaklık ve alçak gönüllüğüyle, iman ettiren, o bir çıkar yolu öğreten, o yüce tepeler!

İstesiniz de söndüremezsiniz, içimizdeki kutsal ateşin körükçüsünü, harlı harlı yanar içinizde, o karlı tepeler!

Çok yoksul ve kimsesiz ve giysilerimiz hırpani ve bedenimiz çok zayıf olabilir, ama kayaların sakladığı?

Kendimizle buluştuğumuz, insan olduğumuzu, düşüncemizi, sonsuz güveni altına alan!

Granit tepeleri, hiç birimize uzak olmayan, taş olup donmuş suratımız ruhumuz işte o kutsal ateşi saklıyor!

Kuşların uçup uçup bir daha geri dönmek istemediği, o muhteşem manzarayı, insan oluşumuzu, tamamlıyor!" (4)

Dağlar, insan oluşumuzu tamamlayan ilahi öğeler gibi her bakışta ayrı bir ders verir sevgilisine.

Şehir, Kemaliye'dir onda.

Dağların arasında huzur içinde uygarlık... hapishanesi kilitli bir şehir...

Konakların arasından dağların o pırıl pırıl soğuk içimli suları akar. Herkesin herkese merhabası vardır.

Şehir Hamamönü'dür onda.

Hemhüm Camiindeki derviş...

Şehirle dağın bileşkesi Hüseyin Gazi Tepesidir. Şehre kimliğini kazandıran Horasan erenleri ile hemmizaç bir şehirleşme anlayışı örер istikbal...

Toplulukonutlarla tarumar edilmiş, betonlaştırılmış, ne istediler de vermedik ki belediyeçiliği

değil.

"Hüseyingazi Tepesi, Ankara'nın en yüksek tepesidir, iyi bir soyunma odasıdır, ihtiyacım olan şeyi tabii ki hâlâ bilmiyorum, zirvede ODTÜ'lü neşeli dağcılar gördüm, evden kaçmış bir horoz gördüm, boşuna peşine dolaşıp eştiği yerleri didikledim, sonradan öğrendim, yaban tavuğu olmalıymış, Hüseyin Gazi Türbesine sabah akşam sırtında heybelerle yürüyen şalvarlı kadınlar gördüm, en son evi gördüm, elli metrelik kuyu açıp, kendi suyunu kendi çıkartıyor, terk edilmiş onbinlerce çam fidesi gördüm, İsa'yı öldüren adam Pilatus'u gördüm, orda öyle, bizi bekliyorlar, dağ çiçeklerini gördüm, gözlerini oydu, dağ çiçeklerinin kampanasıyla uyudum, dağ çiçeklerinin kampanasıyla her sabah evden yeniden tepeye çıktım, bir zaman sonra, Döne'nin şaplak attığı kel çocuğu gördüm, mümkün değil, Döne kimseye zırnık koklatmaz, para verdiğine asla inanmam, öğrendim ki, öğrendim ki, çocuk, kan kanseriymiş, yardım etmek için, şaplak bahanesi, yalnız biz miyiz böyle incelen, ramazan davulcusu sokağa girdiğinde üç dört arabanın alarm zili birden çalmaya başlıyor, her gün üstünde yorgun argın gittiğimiz bu sokakta, ne kaldı elimizde, Döne'nin anneannesi, yetmiş yaşında, çiçekli entari istemiş babasından bayram için, ne kaldı elimizde, bir çiçekli entari.. Gündelik bönlüklerle zehirlenmemek için büyük bir köprüye ihtiyacım var. Şu sese çok ihtiyacım var, hayatı karşıdan karşıya geçebilmek için: hoşça kal tatlım." (5)

Tam otuz sekiz virgüllü bir cümlemin içinde kullanmış. Yoksa, Hüseyin Gazi Tepesine otuz sekiz dönemeçle mi çıkılıyor?

Hüseyin Gazi Tepesinde yatıyor Hüseyin Gazi Hazretleri. Anadolu evliyalarından, gazidervişlerden.

Arkadaşı Mürsel Baba Beypazarı dağlarının tepesinde, o da Mamak'taki bu tepeden sanki onu görüyor. Birbirleriyle haberleşir gibiler.

Hani şairin:

“Adım adım, taş taş mülkü tapulamışlar” dediği...(6)

Nahit Genç’in hayatı roman, yazdıkları hayattan kesitler. Hayatın İçinden. Hayatın İçinden sayfası 1982’de mapusluk hayatının hemen sonrasında çıkardığımız gazete. Hayatın İçinden adında tam sayfa yapıyorum. Nihat’ın ilk yazılarından biri bu sayfada yayınlandı. İmza: Nihat Suat Genç.

Mamak ve Hüseyin Gazi hatıralarımızı onunla çok paylaşmıştım.

Mamak’ta askeri tutukevinde Hüseyin gazi marşları ile koşardık.

“Hüseyingazi dağımız

Genç kızlardır rüyamız

Piyade piyade...”

Hüseyin Gazi için çok Mamak şiiri yazdık.

“Hüseyin gazi ses vermez

Duvar gelir üsteni nefes vermez

Eskimiş oyuncagın heves vermez”

Mamak kapısından çıktığımda tam karşımdaydı Nihat. Sarıldık birbirimize

Nihat Ahmet ve Ali abi...

Özgürlüğün 80 sonrası serencamında Hamle yılları, Doğu yılları, Yeni Düşünce yılları, Belde yılları, Çete yılları, Leman ve Veryansın’a uzanan yüksek yüksek dalgalar üstünde sörf yapabilme tutkusu...

Kafes adlı romanda Muhip sanki Nihat ile konuşmaktadır. Kafes, kafeste ilerleyen bir böcek, dağlar, ırmaklar ve tutkularla örülü kayıtsızlıklar, mesuliyet ve ahlâkla perçinlenmiş görev aşkı hep birbirini dürtmektedir.

Mekân konusunda Elias Canetti’nin Kitle ve İktidar kitabını içtiğini biliyorum. Nihat’ın eserlerinde mekânın onda çocukluğundan başlayarak en az annesi, babası, aşkları, arkadaşları kadar

belirleyici olduğunu biliyoruz.

Canetti der ki:

“Orman insandan daha yüksektir. Etrafı çevrili olabilir, her türden çalıyla kaplanarak aşırı büyümüş olabilir; içine girilmesi zor olabilir; bir uçtan diğerine geçmek daha da zor olabilir ama orman gerçek bir yoğunluk taşır. Onu orman yapan, bu yoğunluğu yaratan yapraklarıdır; yapraklar da başımızın üstünde dururlar. Birbirine sarılmış tek tek ağaçların yaprakları yekpare bir çatı oluşturur, ışığı engelleyen ve kapsamlı bir gölge yaratan işte bu yapraklardır.

İnsan bir ağaç gibi dimdik durur ve kendisini diğer ağaçların arasına sokar. Ama ağaçlar insandan daha uzun boyludur ve insan onlara bakmak için başını yukarıya kaldırmak zorundadır.” (7)

İnsan bir ağaç gibi tek ve dimdik durur, durmalı; ve diğer ağaçların arasında da mensubiyetini bulmalı.

Nazım’ın dediği gibi:

“Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür

Ve bir orman gibi kardeşçesine...”

Halk içinde Hak ile yaşamak da böylesi teklik çokluk terkibi olsa gerek...

O yüzden erenler Mürsel Baba, Hüseyin Gazi hem halk içinde yaşayıp topluma maya çaldılar hem de böyle yükseklerde, ormanların da ucasında ufuklarla söyleşip birbirlerine selam gönderdiler.

İlk insandan günümüze dağlardaki, bayırlardaki ağaç kadar orman kadar insana yakın ve onu var eden çok az şey vardır.

“İnsanın çevresindeki, başka hiçbir doğal fenomen her daim insanın üstünde, aynı zamanda ağaç kalabalığı kadar yakın ve çoğul nitelikte değildir. Çünkü bulutlar geçip gider, yağmur buharlaşıp uçar, yıldızlar da uzaktadır. İnsanı yukarıdan etkileyen bütün doğal fenomenler içinde hiçbirisi ona orman gibi her daim yakın değildir.

Ağaçların tepeleri erişilebilirdir; ağaçlara tırmanılabilir, meyveleri toplanıp aşağıya indirilebilir; çünkü insanlar onları yiyerek yaşamıştır.

Orman insanın bakışlarını kendi büyüme yönüne çeker. Orman düzenli olarak yukarıya doğru büyür; ağaçları yaklaşık olarak eşittir; aslında bu eşitlik yalnızca yönlerindeki birörneklikten ibarettir. İnsan bir kez ormana girdi mi kendisini bir barmakta hisseder.

İnsan ormanın en büyük yoğunluğa sahip olduğu, büyümenin devam ettiği tepe noktasında değildir. Tersine, yoğunluk başının üstündedir ve onu korur. Böylelikle orman saygıyla karışık korku duygusunun ilk imgesidir. İnsanları, başlarının üstündeki koruma karşısında duydukları şükranla yukarıya bakmaya zorlar.” (8)

Şükranla yukarıya bakıyoruz Nihat, Serkan, Ufuk ve ben.

Hüseyin Gazi Tepesi onda Anadolu’nun ruhunu yansıtmaları ve orada tazelenmek için uzun soluklu bir nefesi çağırıştırır.

Avukat Ufuk Doğan ile Nihat’ı alıp Hüseyin Gazi Tepesinde Battal Gazi’nin de ata babası olandan feyz almak, oradan Beypazarı’na Serkan Öz’le dağlar üzeri dağlardan Mamak’a ses vermek, ormanların ucasına erişip Mürsel Baba türbesinde tabiatın içinde gece ve gündüz farkını ellerimizle, yüreklerimizle ve beynimizle hissetmek...

“Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş...”

Kaynakça

- 1) Elias Canetti, Kitle ve İktidar, çev.Gülşat Aygen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998 S.415)
- 2) Bahattin Karakoç, Ay Şafağı Çok Çiçek, Beyan Yayınları, İstanbul 1998) “Yarına hükmüm geçmez, heybemde azığım yok/ Ecel pusuda bekler ve benim acelem var/ Karanlığın çiğ sesi kalkansız karşılanmaz/Çırpınır tutunacak dalı olmayan kuşlar/ Benim de acelem var” diye başlayan ve son mısradaki “Yüzü ak gitmek için bu günden acelem var!” diye biten şiir.
- 3) Joachim Radkau, Doğa ve İktidar, çev. Nafiz Güder, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009
- 4) Nihat Genç, Poz Veren Dağlar, www.ver-yansintv.com
- 5) Nihat Genç, Soğuk Sabun, son sayfa, Mitos Yayınları, İstanbul 1994
- 6) Ali Akbaş’ın bir şiirinden. Ali Akbaş da Kahramanmaraşlı, Abdurrahim Karakoç ve Bahattin Karakoç gibi. Bu üçü de bizim edebiyat ortamımız içinde Nihat ve benim ağabeylerimizdi. Üçünün arasında bir soğukluk oldu mu Nihat’la beraber çözerdik çoğunlukla.
- 7) Elias Canetti, Kitle ve İktidar, çev.Gülşat Aygen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998 S.90)
- 8) Canetti, age, s 91

Şükûfezar: OSMANLI'DA KADINLARIN ENTELEKTÜEL MÜCADELESİNİN İLK SESİ

🗨️ Nisan KARACA

1886 yılında yayımlanmaya başlayan Şükûfezar, Osmanlı toplumunda kadınların entelektüel ve sosyal alandaki varlığını pekiştirmek amacıyla kurulan, kadrosu tamamen kadınlardan oluşan ilk Türk-Müslüman kadın dergisi olma özelliğine sahiptir. Derginin adı, Farsça kökenli “çiçek bahçe-

si” anlamına gelen Şükûfezar, sembolik olarak kadınların çeşitlilik ve güzelliğini temsil ederken, aynı zamanda onların fikir ve düşünce dünyalarındaki zenginliğe işaret etmektedir (Akyüz, 2014).

Tarihsel ve Sosyokültürel Bağlam

19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu, Tanzimat ve Islahat Fermanları ile başlayan modernleşme sürecinde, kadınların toplumsal rolleri de dönüşüm geçirmiştir (Findley, 2010). Ancak kadınların eğitim ve

kamusal yaşamda karşılaştığı engeller nedeniyle, kadın hareketinin gelişimi sınırlı kalmış, kadınlar daha çok geleneksel rollere hapsolmuşlardır (Çakır, 1997).

Bu bağlamda Şükûfezar'ın ortaya çıkışı, Osmanlı kadınlarının entelektüel ve toplumsal özgürlük taleplerinin ilk somut göstergelerinden biri olarak değerlendirilmelidir. Derginin tamamen kadınlardan oluşan yazar kadrosu, dönemin geleneksel anlayışına karşı duruş sergileyerek, kadınların sadece ev ve aile hayatıyla sınırlı olmadığını, siyaset, tarih, kültür ve güncel olaylara dair de söz sahibi olmaları gerektiğini savunmuştur (Kılıç, 2005).

Kurucu ve Kadro

Şükûfezar'ın kurucusu Arife Hanım, dönemin önemli aydınlarından, Eğitim Bakanı Münif Mehmed Paşa'nın kızıdır (İlkkaracan, 2004). Münif Paşa, "görenek belası" tabirini literatüre kazandıran ve Mecmûa-i Fünûn gibi önemli yayınların kuruluşunda aktif rol oynayan bir entelektüeldir (Zürcher, 2004). Böyle bir entelektüel çevrenin etkisiyle yetişen Arife Hanım, kadınların eğitim ve kültürel gelişimi için ciddi bir çaba sarf etmiş ve bu amaçla Şükûfezar dergisini kurmuştur (Yılmaz, 2011).

Dergi, hiçbir erkek yazarın yer almadığı bir yapıya sahip olması bakımından Osmanlı basın tarihinde bir ilktir. Bu yönüyle kadınların fikir özgürlüğüne ve kolektif dayanışmasına işaret eden Şükûfezar,

ayrıca bağımsız bir kadın dergisi olarak, herhangi bir gazete eki olmaksızın yayınlanmıştır (Toprak, 1998).

İçerik ve Temalar

Şükûfezar'da yayımlanan yazılar, dönemin diğer kadın yayınlarında sıkça rastlanan ev işleri ve çocuk bakımı gibi geleneksel konuların ötesinde, siyaset, güncel olaylar, tarih ve toplumsal meseleler üzerine odaklanmıştır (Doğan, 2007). Bu yönüyle dergi, Osmanlı kadınının entelektüel kapasitesini ve sosyal bilincini artırmayı hedeflemiştir.

Dergi, okuyucularından gelen mektupları da yayımlayarak kadınlar arasında etkileşimi artırmış, kolektif bir bilinç oluşturmıştır. Bu süreç, kadınların yalnızca pasif okuyucu değil, aktif katılımcılar olarak

toplumdaki yerlerini sağlamlaştırılmalarına zemin hazırlamıştır (Erdoğan, 2013).

Dönemin öğretmen okulu Darü'l Muallimat'ın öğrencileri ve mezunları Şükûfezar'ı "Osmanlı kadınının sesi" olarak görmüş, derginin eğitici ve bilgilendirici içeriği ile kadınların kamu alanında daha etkin rol almaları için bir rehber niteliği taşımıştır (Göçer, 2010).

Derginin Misyonu ve Sloganı

Her sayısında yer alan ön-sözde, dönemin kadınlarının karşılaştığı stereotiplere doğrudan cevap verir niteliktedir. Günümüz Türkçesiyle şu ifadeler yer alır:

"Biz; saçı uzun, akli kısa denilerek erkeklerin alaycı gülüşlerine hedef olan bir topluluğuz. Erkekliği kadınlığa, kadınlığı erkekliğe tercih etmeyerek bunun aksini ispat etmek mücadelesi içerisindeyiz." (Şükûfezar, 1886, s.1)

Bu metin, derginin kadınların entelektüel mücadele alanındaki kararlılığını ve eşitlik talebini açıkça ortaya koymaktadır.

Yayın Süreci ve Mirası

Şükûfezar, iki haftada bir yayımlanmış olup, toplam kaç sayı çıkardığı kesin olarak bilinmemektedir (Akyüz, 2014). Günümüzde Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde beş sayısı muhafaza edilmektedir. Mevcut nüshalar, Osmanlı kadın hareketinin tarihsel süreçteki önemini ve kadının kamusal alandaki mücadelesini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır (Erdoğan, 2013).

Sonuç

Şükûfezar dergisi, Osmanlı modernleşme sürecinde kadınların entelektüel ve toplumsal alanlardaki mücadelelerinin öncülerinden biri olarak, kadınların sadece ev içi rollerle sınırlı kalmadığını; siyasetten eğitime, tarih ve güncel olaylara kadar geniş bir yelpazede bilinçlenmeleri gerektiğini ortaya koymuştur. Kadın yazarların ve okuyucuların aktif katılımıyla şekillenen bu dergi, Osmanlı kadın hareketinin temel taşlarından biri olarak günümüzde feminist çalışmalar ve kadın tarihi araştırmaları için önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2014). Osmanlı Kadın Basımında İlk Kadın Dergileri. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Çakır, S. (1997). Osmanlı'da Kadın ve Toplumsal Değişim. Ankara: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Doğan, N. (2007). "Osmanlı Kadın Dergilerinde Kadınların Temsili." Kadın Araştırmaları Dergisi, 15(2), 45-62.
- Erdoğan, M. (2013). Kadın ve Basın: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Findley, C. V. (2010). Osmanlı İmparatorluğu'nun Modernleşmesi. İstanbul: Kibalcı Yayınları.
- Göçer, A. (2010). "Darü'l Muallimat ve Osmanlı Kadınlarının Eğitimi." Eğitim Tarihi Dergisi, 8(1), 12-29.
- İlkkaracan, P. (2004). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kılıç, A. (2005). "Şükûfezar Dergisi ve Osmanlı Kadını." Tarih ve Toplum, 29(183), 35-44.
- Şükûfezar. (1886). İstanbul.
- Toprak, B. (1998). Osmanlı Basımında Kadınlar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, G. (2011). "Arife Hanım ve Kadın Basımında Feminist Yaklaşımlar." Kadın ve Toplum, 3(7), 22-38.
- Zürcher, E. J. (2004). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi. İstanbul: Doğan Kitap.

SITKI YILMAZ KUŞKAY'ın Son Kitabı

"Erzurum'da Rus İşgali"
okuyucularıyla buluştu.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonu Yeşilköy önlerine kadar gelmiş, Kafkas Cephesi ise Kars, Ardahan ve Erzurum'u içine alan bölgeyi tamamen işgal etmişlerdi. Osmanlı Devleti yenilgiyi kabul ederek 31 Ocak 1878 Edirne Ateşkesi ve 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştı.

Osmanlı Devleti Kafkas Cephesi'nde Batum, Kars, Ardahan ve Oltu'yu kaybetti ancak Erzurum, Doğu Bayazıt ve Eleşkirt'i geri aldı. Özellikle ağır kış şartları ve tifüs salgını yüzünden Rusya ve Osmanlı Devleti'nin Kafkas Cephesi'nde asker kayıpları çok büyük oldu. Ruslar Loris Melikov, Herman, Şelkovnikov gibi birçok önemli komutanları ve subaylarını kaybetti. Aziziye direnişi ve salgın hastalıkların Rusların daha ileri harekâtına engel olduğu söylenebilir. 93 Harbi sonucunda; Osmanlı Türk Devleti asker, toprak ve silah kayıpları dışında, büyük bir muhaceret olayı yaşamıştır. Rusların eline geçen Kars, Ardahan ve Oltu kırk yıldan fazla süren Rus egemenliğinden sonra, 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması ile Türk topraklarına katılabilmektedir.

Yedi ay süren Erzurum İşgali sırasında Erzurum Askeri Valiliği görevinde bulunmuş Tümgeneral Sergey Mihailoviç Duhovsky ve eşi Varvara Duhovskaya'nın (Prenses Galitzine) 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın hemen ardından 1878 yılında St. Petersburg'da yayınladıkları anılar, hiç bilinmeyen, gizli ve karanlıkta kalmış birçok olayı aydınlatması ve bizzat en üst yöneticiler tarafından yazılması sebebiyle ayrıca önemlidir.

ANADOLU KİTAPLARI

www.dergah.com.tr

ISBN: 978-6256839212
9 786256 839212

DERGÂH YAYINLARI

DERGÂH YAYINLARI

ERZURUM'DA RUS İŞGALİ

1878 RUS İŞGAL VALİSİ
TÜMGENERAL SERGEY VE
EŞİ VARVARA DUHOVSKAYA'NIN
ERZURUM ANILARI

**ERZURUM'DA
RUS İŞGALİ**

Hazırlayan
SITKI YILMAZ KUŞKAY

DERGÂH